

Zur
Gräfl. vom Hagen'schen
 Majorats - Bibliothek

MÖCKERN
 gehörig.

N° 3415

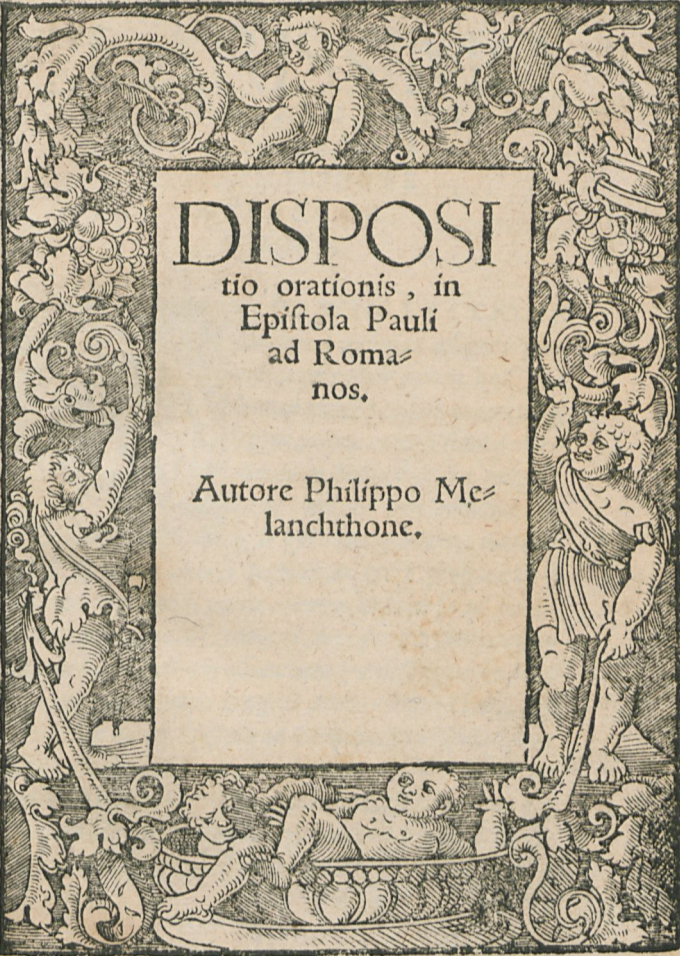
als Hl. von Kg 2684

H.

Handwritten text on the adjacent page, partially visible and written vertically.

legnabit lex & sapientia erit & facta in uoluntate & uultu
sua & in uultu suo & in uultu suo & in uultu suo

DISPOSI
tio orationis, in
Epistola Pauli
ad Roma-
nos,

Autore Philippo Me-
lanchthone.

CLARISSIMO

VIRO, D. HERMANNO, COMITI NO-

VAE A Q. VILAE, DOMINO

SVO, PHILIPPVS

MELANCH-

THON S.

VIDAM IN LECTIO-
ne hoc agunt unum, ut insignes sen-
tentias exerpant, non in hoc stu-
dent, ut totam causam quamcunq;
legunt, animo complectantur. Ver-
rum, ut in statua disiecta, neq; de
totius operis pulchritudine, ne-
q; de partium Symmetria iudicari
potest, ita nullius autoris sententiam recte perspiciet, si
quis non cognouerit totum autorem. Et sepe fit, ut frag-
menta a reliquo auulsa corpore, deprauentur, nec accipi-
pantur iuxta autorum uoluntatem. Prodest igitur in una
quaq; re disputationes integras animo complecti atq; te-
nere. Cum autem Epistola ad Romanos praecipuum do-
ctrinae Christianae locum tractet, ac ueluti methodum
uniuersae scripturae contineat, non satis est unum atq; al-
terum ex illa uersiculum decerpere. Totam legenda est, &
considerandum, quomodo omnes inter se partes, omnia

A ij membra

EPISTOLA NVN

membra cohæreant, atq; consentiant, & uenanda certa,
 perpetua, & simplex sententia Apostoli, ut bonæ mentes
 de maximis rebus certo doceantur. Ad eam rem conducit
 ordinem orationis nosse, & argumentorum locos, quasi
 notas, ut agnosci possint. Ego igitur in hac Epistola totius
 seriem disputationis breuiter ostendi. Quos ad causam
 aditus faciat Paulus, ubi proponat, quomodo confirmet
 propositionem, locos etiam argumentorum propemodum
 digito indicauit, admonui ubi in causa commoretur, ubi
 paulisper a causa discedat. Hæc nisi uiderit Lector non
 poterit adsequi certam auctoris sententiam. Ac desiderari
 iure diligentia, non tantum in recentioribus, sed etiam in
 uetribus potest, qui cum in enarratione huius Epistolæ
 non attenderint orationis dispositionem, alicubi tanquam
 uia lapsi, a uoluntate auctoris aberrarunt. Sed me fortasse
 nonnulli ridebunt, quod orationem Pauli, ad uulgaria di-
 cendi præcepta exigam. Verum res loquitur ipsa, non si-
 ne certa ratione disputasse Apostolum. Nam, ut fuit il-
 literatus, tamen omnes sani atq; ingeniosi homines in di-
 cendo rationem aliquam adhibent, ut auditorem ordine
 de re doceant, & ne quid temere admisceant alienum a
 causa. Concedant saltem communem sensum Paulo, si qui
 triualem doctrinam adimunt. Nam ut maxime de-
 fuerit ei illa pars artis quæ continet Elocutionem,
 tamen inuentionem ac dispositionem, quæ non tam do-
 ctrinæ,

CVPATORIA.

Erine, quam mediocris cuiusdam prudentiæ sunt, conæ-
 di ei necesse est. Tametsi quædam etiam notæ liberalis do-
Erine in oratione Pauli comparent, quæ indicant cum
 has artes, quibus puerilis ætas instituitur ad bene dicen-
 dum, degustasse, uerbis enim utitur & figuris multis græ-
 cam doctrinam redolentibus, nec sine arte ratiocinatur.
 Nam & definit prudenter, & diligenter querit causas,
 & fontes earum rerum, quas tractat, & uidet ea quæ ob-
 sunt, & singulari artificio alias tollit, alias mitigat. Est et
 hoc ab arte sumptum, q. argumentis addit epilogos, non
 ociosos, sed affectuum plenos, ac uehementiores illos mo-
 tus quos uocant *σάδη* tempestiue miscet lenioribus affecti-
 bus, qui uocantur *ἴδη* in quibus mirifica ualet. Ego igitur
 non modo Inventionis et dispositionis laudem ei conædo,
 sed quandam etiam Elocutionis partem tribuo. Nam in
 uerbis quoddam pondus est, & elegantia quædam, uerum
 aspergit interdum hebraismos, qui reliquis luminibus
 uerborum officunt. Ad hæc deest compositio, quam sic
 uocant, hoc est ratio texendarum periodorum, quæ quia
 ad absolueda membra sententiarum & argumento-
 rum conducit, multum momenti solet ad perspicuita-
 tem orationis asferre. At sepe longius iusto fluit
 oratio Pauli, quia non est astricta periodis. Interdum
 argumentum, uelut puncto designat, duobus aut tribus
 tantum uerbis, ita relinquatur imperfecta, et quasi mutila

DISPOSITIO ORA.

sentencia. Talis solet esse sermo eorum qui compositionem negligunt, praesertim si breuitatem ament, ut est exere in Salustij orationibus. Videmus autem Paulum penne Thucydideo more breui, & exili, & confragoso genere orationis uti, quae quidem plus aliquanto lucis haberet in tanta breuitate, si accessisset aliqua compositionis cura. Sed faciam finem. Tibi autem generose comes hanc foeturam dedicavi, ut a me pignus aliquod meae in te obseruatiae haberes. Vale. Spirae. Anno. M. D. XXIX

ARGVMENTVM
EPISTOLAE PAULI AD
ROMANOS.

ALDE PRODEST IN VNIVER
sa scripturae lectione obseruare q duplex sit
iustitia, Altera est politica, Sic enim doandi
caussa uocabimus, cum opera bona, seu ciuili
lia, ratio humana efficit. Nec uidet aliam iusticiam ullam
humana ratio. Itaque iudicat eiusmodi opera sufficere
coram Deo ad iustificationem. Nec cultum Dei alium
esse ullum existimat, nisi opera illa ciuilia praestare, non
furari, non occidere, non mentiri, non mœchari, obtemperare
magistras

IN EPIS. AD ROMA.

magistratibus, moderari uoluptates. Et talibus operibus
statuit placari iram Dei. Interea non uidet immundiciem
cordis humani, quod uacat metu Dei, fiducia erga Deū,
& habet concupiscentiam & omnis generis malos affe-
ctus. Semper igitur dissensio fuit pijs cum mundo. Pij ali-
am quandam iusticiam præter illam hypocrisim operum
doent. Mundus contra ita defendit hypocrisim operum
ut doceat illa opera placare iram Dei, & iustificare corā
Deo. At Euangelium longe aliam iusticiam ostendit, quæ
uocatur iusticia fidei. Nam Euangelium docet Christum
filium Dei pro nobis datum esse, & iusticiam coram Deo
esse, credere, q̄ peccata nostra propter Christum nobis
condonentur, seu q̄ propter Christum recipiamur in gra-
tiam patris. Interea arguit nostra peccata, & non tantum
externa delicta, sed etiam immundiciem cordis damnat.
Ostendit humanum cor uacuum esse metu Dei, uacuum
fiducia erga Deum. Ostendit turpitudinem concupiscen-
cie flagrantis in membris nostris. Itaq; negat nos posse
placare iram Dei hypocrisi nostrorum operum, & ali-
am iusticiam prorsus arcanam, & incognitam mundo no-
bis monstrat, uidelicet eam, quam Paulus uocat, iusticiam
fidei. Atque hæc ita concipitur. Cum uerbo arguuntur
peccata, & perterresunt corda nostra, si in his terroribus
crediderimus nobis ignosci, & in gratiam patris nos
recipi propter Christum, iuxta Euangelium. Ea fides

A iij erigit

DISPOSITIO ORA.

erigit & consolatur perterrefactas mentes, Ea fides est uere iustitia coram Deo. Ea fides placat iram Dei. Nulla nostra opera placare possunt. Et cum fidem concipimus, iam uere scimus Deo nos curæ esse, nos a Deo defendi, audemus inuocare Deum, & petere & expectare auxilium. Nec sine certamine contingit hæc fides. In omni uita dimicare nos oportet cum incredulitate nostra, & hæsitantem conscientiam uerbo & fide erigere. Hæc res prorsus est ignota mundo, qui nullam iusticiam uidet, nisi politicam, quare maxima pars hominum hanc doctrinam irridet ac damnat non intellectam. Et homines philosophi, si qui uolunt uideri non abhorreere a Christiana pietate, tamen somniant Euangelium nihil docere aliud, nisi politicam iusticiam, Sicut Aristotelis ethica docent, aut Cato, aut Phocylides. Hi sententias scripturæ de iusticia fidei, uarie cauillantur & eludunt. At sancti uiri norunt territis mentibus nullam esse propositam firmam consolationem, nisi in fide. Opera nostra non possunt conscientiam reddere tranquillam. Sicut testatur Dauid, Non ingredieris in iudicium cum seruo tuo, Cum itaq; tanta sit dissensio rationi humane cum Euangelio, Paulus scripsit Epistolam ad Romanos, in qua hanc controuersiam complexus est, ut de loco præcipuo Christianæ doctrine, non tantum Romanos, sed omnes Ecclesias doceret. Nam nisi hoc loco cognito, non potest intelligi,

CUR

IN EPIS. AD ROMA.

cur uenerit Christus . Voluit igitur Paulus tantū metho-
 dum Euangelij proponere . Quantum autem conducat
 in omni doctrina, methodum tenere non ignorant homi-
 nes mediocriter literati. Tota doctrina Christiana uersa=
 tur circa hunc locum, quomodo coram Deo iustificamur.
 Seu quid sit iustitia Christiana. Hæc definitio caput &
 summa est, uniuersæ doctrinæ Christianæ, quare hanc
 definitionem, patefaciendam & illustrandam suscepit .
 Hæc satis fit, hoc loco de consilio Pauli, & de argumen-
 to Epistolæ dixisse .

Proprie pertinet hæc Epistola ad genus didacti-
 cum, quia finis eius est, ut doceat nos quid sit iusticia co-
 ram Deo, Potest tamē ad iudiciale genus referri, quia hoc
 quoq; ad docendum accommodatum est. Status Epistolæ si-
 nitius est. Nam iusticia Dei definitur hoc modo. Iusticia
 Dei est credere q̄ propter Christum recipiamur in grati-
 am patris, sine nostris meritis, &c. Vocat autem sua phra-
 si iusticiam Dei hanc, qua deus reputat nos iustos, seu qua
 nos sumus iusti coram Deo, opponitur enim carnali seu
 humanæ iusticiæ, quæ sic appellatur ab efficiente causa,
 qua caro se iustificat, aut iustam efficit.

Et quia optimum interpretandi genus est, διανοητικῆς
 orationis ostendere. Seriem omnium locorum, propositio-
 num & argumentorum annotauimus, ut genuina sen-
 tencia

DISPOSITIO ORA.

tencia Pauli ærni possit, & intelligi quomodo consciencia inter se singula membra disputationis. Nam consciencie ita muniendæ sunt, ut ærto sciant, sententiam scripturæ de tantis rebus, ut firma & ærta præsidia habeant, ad quæ in tentacionibus se recipiant.

LOCI EXORDII.

EXordium continet locos, quibus benevolentia de more captatur.

BENEVOLENCIA.

IN priore adfectus est, coniunctus cum præconio Romanorum. Ago gratias Deo, quod creditis. Posteriori loco, officium suum defert illis, Cupiebam ad uos proficisci, ut uos docerem, sed sum impeditus. Et subiectum est elegans epiphonema ex generali sententia ex officio Apostoli ductum, Græcis & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum. Nam boni Episcopi pro uiribus iuxta omnes discere cupientes, adiuuare debent, & attemptare se captui discantium. Aliter tractandi sunt imbecilles, aliter isti quos adparet esse firmiores.

ATTENTIO.

Est & additus locus attentionis ab Euangelij dignitate, Non pudet me Euangelij, tametsi mundus odeat, aut adspernetur. Quam sententiam confirmatio, seu ἀτιολογία, sequitur, quia Euangelium est potentia Dei, id est, per Euangelium Deus est efficax, mouet corda

IN EPIS. AD ROMA.

uet corda ad credendum, & eam fidem imputat pro iustitia. Et addita est eius rationis comprobatio ex definitione Euangelij, nam Euangelium docet iustitiam, quæ coram Deo iustificat. Dialectici caput artis esse docent, re et definiere, ac definitionem diligenter inculcare disenti. Hic igitur meminerit lector quid Euangelium sit, quid in summa contineat, quis proprius, ac præcipuus Euangelij locus sit. Ita facile intelligi poterit, quomodo a lege, quomodo a Philosophia differat. Nam Euangelium patefacit iustitiam fidei, quod coram Deo iusti habeantur, qui credunt se propter Christum in gratiam recipi. Lex aliam quandam iustitiam docet, Philosophia ciuilitatem morum tradit, procul igitur ab Euangelio distant. Quamquam autem infra ponatur propositio, & totius disputationis status aliquanto pluribus uerbis demonstretur, tamen & hic exordio summam disputationis, uelut proponens, breuibus uerbis inseruit, quod Euangelium patefaciat iustitiam, nempe, quod credere in Christum, iustificat & pacificat corda.

PROPOSITIO.

Fides est iustitia. Additum est Prophetæ testimonium, Iustus ex fide uiuet.

PROPOSITIONIS EXPOLITIO, & repetitio,

Quia

DISPOSITIO ORA.

Quia pluribus uerbis principalem propositionem, quam modo leuiter attigit, explicabit, ideo proponitur quædam propositio, per quam gradum ad principalem facit. Est autem uelut ex contrario sumpta, Homines natura non sunt iusti, nec possunt oporibus suis iustificari. Huic deinde opponit principalem propositionem, Fide iustificantur homines. Priorem his uerbis proponit, Euangelium arguit omnes homines quod sint impij, seu contemptores Dei, & peccatores, Nam Euangelium prædicat poenitentiam, quare statim initio arguit peccata

Huic generali propositioni est subiecta rhetorica distributio, quæ partitur propositionem in membra. Gentes accusantur & Iudæi. Hæc membra ordine tractantur, Gentes non glorificauerunt Deum. Amplificat ab effectibus, nam impietatis fructus postea per congeriem recensentur, qui non glorificant Deum, traduntur in reprobum sensum, ut ruant in uaria peccata, sunt mœchi, homicidæ, fures.

CAPVT SECVNDVM.

Omniter hoc loco inseritur occupatio, quare Paulus discedere ab instituta propositione uidetur. Diligenter autem consideret lector, ubi Paulus ad propositum redeat, ut perpetuum ordinem disputationis obseruet. Et tanquam dissimulans egressiones, in quas nonnumquam paulisper expatiatur Apostolus, meminerit principalis

IN EPIS. AD ROMA.

Palia disputationis membra, & det operam, ut illa recte connectat, & coagmentet. Est autem occupationis sententia. Quomodo arguis omnes homines, cum multi apud Gentes honeste uixerint, ut Socrates, Aristides, Cato, Pompeius Atticus. Iudæi etiam legis opera faciant. Videtur igitur iniusta Euangelij uox, quod omnes sint peccatores, quod sine Euangelio nemo sit iustificatus. Paulus respondet, eos qui honesta opera fecerunt, tamen fuisse hypocritas. Euangelium autem arguit, non tantum externa delicta, sed multo magis impura corda. Et sumpta est occasio occupationis ex illa sententia, reo esse non tantum qui faciunt, sed qui etiam si non faciant, tamen consentiunt, id est, in corde impuros adfectus habent.

Nostris temporibus quidam similiter disputant aduersus eos, qui fidei iustitiam defendunt. Negant omnes homines natura sub peccato esse, & contendunt quod bonis operibus iustificari queant. Hi tantum externam & ciuilem iustitiam requirunt. At Euangelium ostendit corda esse impia, sine fide, sine timore Dei, propterea aliam quamdam iustitiam patefacit Euangelium.

Huic obiurgationi, addita est adhortatio, qua etiam hypocritas uocat ad poenitentiam. Et sicut in locis superioribus utimur comminationibus, ita Paulus adiecit comminationem, Incredulis ira &c. Et a personis amplificatio accedit, Iudæos & Gentes pariter iudicari, quia qui sine

DISPOSITIO ORA.

qui sine lege peccant, sine lege pereunt, qui in lege peccant, per legem iudicabuntur.

Sequitur correctio, cum ante dixisset, Gentes sine lege peccare, corrigit & interpretatur id dictum, Gentes habere legem in cordibus scriptam. Et definit eam legem, conscientie iudicium esse, quæ uel excusat uel accusat opera. Hic locus planissime docet, quid sit lex naturæ, quæ sic uocant in scholis. Est enim iudicium illud naturale mentis, quod uel probat uel improbat opera.

ECCE AUTEM TU IVDEVS.

Redit ad institutam distributionem, & alterum membrum absoluit, quod Iudæi sint impij, tametsi opera legis faciant. Et amplificat hoc membrum per congeriem multorum uitiorum, & per antitheses in quibus significat illos foris facere legis opera, & tamen corda inmundanda habere.

CAPVT TERTIVM.

Hic uero magna difficilisq; questio exoritur. Nam cum pariter condemnet Iudæos ac gentes, necesse est querere, quid conducatur lex, cur Iudæi populus Dei uocentur, Si lex non iustificat, quare lata est? Si Iudæi non prestant gentibus, quare uocantur populus Dei? Nihilne inter Iudæos ac gentes interest? Inseritur igitur paucis uerbis hæc questio. Ad quam bifariam respondet. Et quod mireris, uidentur responsiones inter se pugnare.

Primum

IN EPIS. AD ROMA.

Primum ait, Iudeos multum prestare gentibus. Deinde uelut retractans proximam sententiam inquit, Iudæi nihil prestant gentibus.

Sed intelligemus has sententias non pugnare inter se, si considerauerimus, ubi prestent Iudæi, ubi non prestent. Excellunt inquit, quod ad promissiones attinet. Nam est aliquid habere uerbum, ac promissiones ad eos pertinere. Ceterum nihil excellunt Iudæi, quod ad meritum attingit. Non enim iustificantur suo cultu, aut operibus legis. Nondum tamen satis explicat hanc questionem, cur lata sit lex, Tantum obiter & in transcurso attingit, & significat Iudeos a gentibus separatos esse, non, ut isto cultu mererentur iustitiam, sed quia oportuit existere certum aliquem populum, in quo promissiones de Christo reuelarentur, in quo testimonia de uerbo Dei manifesta & certa extarent. Infra Cap. V. & cap. VII. latius exponet, quod lex non sit lata, ut iustificet.

Obiter etiam questiones aliæ quædam inseruntur. Si promissiones pertinent ad Iudeos, cur tam pauci crediderunt? Hanc questionem infra in cap. IX. repetit. Nunc uelut intempestiuam omittit ac properat ad principalem propositionem, ne uideatur oblitus instituti sui. Ac sane prudentia est uidere quomodo paulisper euagatus redeat ad propositum.

Hic ergo recurrit ad membra distributionis, & ut
in epilego

DISPOSITIO ORA.

in epiloگو seu conclusione fieri debet, coniungit utrumq; membrum. Omnes homines tum Iudaei, tum gentes sunt sub peccato, id est, sunt rei mortis aetherae, habent uere peccatum, contemptum Dei, & concupiscentiam. Nec possumus a peccato, aut aetherna morte liberari nostris operibus, aut lege. Addit testimonia ex Psalmo & aliunde. Et in fine est addita propositionis interpretatio quaedam ut intelligamus non tantum aperte flagitiosos accusari, sed etiam illos ipsos qui bonis operibus conantur mereri iustificationem. Ideo inquit, Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Hanc sententiam in primis oportet meminisse, quia non nulli hunc Pauli locum ciuilitate interpretari conantur, & disputant Paulum non hoc uelle, quod omnes homines natura sint sub peccato, sed tantum accusare illos quorum mores aperte mali sunt. Et quia magna huiusmodi multitudo est, aiunt cum Synecdoche uti, & omnes arguere, cum interim aliqui boni sint, quorum mores non possint reprehendi, ut Pomponius Atticus; Aristides, hos contendunt naturae uiribus, & operibus iustificari, sed Paulus hanc calumniam refutat, ac ne quis Synecdochen comminisci posset, exceptionem diserte repudiat, et illam hominum partem reuocat ad uniuersalem propositionem omnes sunt sub peccato. Et quo clarior esset res, non de personis loquitur, sed de re quae exceptionem uideatur parere. Ex operibus legis, inquit, nemo iustificatur.

Non pos

IN EPIS. AD ROMA.

Non poterat magis proprie loqui Apostolus. Et in tanta proprietate sermonis tamē quaerunt isti quod cauillentur. Hoc ipsum, inquit, quod excipis ego complector, ego accuso, ego damno. Itaq; contra Pauli sententiam hoc loco Synecdochen confingunt. Sed error inde oritur, q. somniant in Pomponio Attico et similibus non esse peccatum. Et iustitiam Dei uocant tantum ciuiles mores, non etiam requirunt notitiam Dei, fidem seu fiduciam erga Deum, breuiter operibus secundae tabulae contenti sunt, primae tabulae δὲ δ' εἰς λόγος. Non sentiunt peccata esse in Attico, ignoracionem Dei, diffidere Deo, uacare metu Dei, confidere propria prudentia &c.

Accedit breuissima occupatio de usu legis. Necesse est enim lectori non stulto in mentem uenire hanc quaestionem Quod si legis opera non iustificiant, cur igitur lata est lex? uidetur extreme absurdum, legem ferre, si legis opera non iustificiant. Paulus respondet, & nouam ac inauditam mundo sententiam ponit. Lex lata est, ut per eam cognoscatur peccatum, ut arguat peccatum, non ut aboleat. Porro cognoscere peccatū est uere terreri conspectu peccati. Nondum enim norunt peccatum, qui non expauescunt, Nondum enim apud se uere sentiunt, quod Deus offensus irasatur. At peccatum est, quod offendit Deum, & cui Deus succenset. Sed de usu legis infra copiose docebit lectorem.

B

Status

DISPOSITIO ORA.

STATVS TOTIVS EPISTOLAE.

NVNC demum peruenit ad principalem propositi-
onem quæ est huius totius Epistolæ status. Vt au-
tem Architectus totam ædificij formam in animo
inclusam habet, & uidet quomodo omnes inter se partes
consentiant. Ita nos in legendis grauibus disputationibus,
omnium propositionum atq; argumentorum seriem oportet
animo complecti. In primis autem meminisse statum ne-
cessè est, qui continet negotij summam, ad quem omnia ar-
gumenta tanq̃ ad caput referuntur. Et quemadmodum illi
qui iaculantur, ad certum scopum dirigunt telum, ita om-
nis animi cogitatio ad statum, uelut ad scopum dirigenda
est. Proinde in hac Epistola in primis obseruandus est
hic locus. Hæc principalis est totius causæ propositio,
hæc definitio est Christianæ iustitiæ, quod iustitia sit cre-
dere, quod propter Christum in gratiam patris recipiamur,
quod Christus sit redemptor et propiciatorium, q; propter
eum gratis, sine nostris meritis iustificemur, si credamus.

Propositio aliquanto pluribus uerbis uestita est, Accedunt enim circumstantiæ. Hæc iustitia que patet in Euāgelio, olim & a Prophetis prædicata est. Item ex contrario. Christus apparuit sine lege.

Est & hæc particula inter insignes huius Epistolæ sententias magnopere obseruanda, q; SINE LEGE reuelata sit iustitia Dei. Docet autem non uenisse Christum, ut legem ferret, ut per nostra opera mereremur iustitiam,
sed

IN EPIS. AD ROMĀ.

Sed uenisse, ut gratis sine nostris meritis credentes iustificaret. Memini scholasticos anxie querere, quas leges præter decalogum antea reuelatum, Christus tulerit. Atqui nulla noua lex querenda est. Hic manifeste Paulus separat ab Euangelio legem, ac docet Christum adferre iustitiam gratis sine nostris meritis, Christum non esse legislatorem, sed redemptorem. Lex per Moysen data est, per Christum donatur remissio peccatorum et spiritus sanctus. Addita est circumstantia etiam ad quos pertineat iustitia reuelata in Euangelio. Ait enim in omnes, et super omnes **CREDENTES**, & repetit primam propositionem omnes peccauerunt, & omnes sunt uacui gloria Dei, id est, notitia Dei, fiducia erga deum. Sumpsit ornamentum etiam ex typis. Christus est propositus ut sit propiciatorium, sed **PERFIDEM** quasi dicat Christum esse uerum illud propiciatorium, per quod patet aditus ad patrem. Sicut apud propiciatorium in tabernaculo promiserat Deus se auditurum esse uota & præces pontificis, Sed cæso omnes propositionis circumstantias recitare. Non enim seribo commentarium. Cæterum meminerit lector propositionis summā, et eam dialectico more comprehendat. Iustitia corā Deo est, credere q, propter Christum donetur nobis sine nostris meritis iustitia, et remissio peccatorum. Atq; hæc definitio est iustitiæ Christianæ. Sic enim docendi causa uocabimus, cum Paulus uocet iustitiam Dei

Bij

scilicet,

DIPOSITIO ORA.

Scilicet, qua nos coram Deo iusti sumus, seu qua nos Deus reputat iustos. Clarius hæc intelligentur cum definitur etiam humana iustitia seu civilis iustitia, quæ colligitur nostris uiribus & operibus, & cum fiet comparatio definitionum. Quæ autem consolationes in hoc loco territis conscientijs propositæ sint, nulla uox humana pro dignitate explicare potest. Etiam si desint opera, tamen credamus nos propter Christum a patre in gratiam recipi gratis, Nam hæc iustitia SINE LEGE patet, Blasphemia est in Christum, & propiciatorij prophanatio, non accipere consolationem non erigi, oblata per Christum iustitia, sed desperare, quia desint nobis opera bona. Est & blasphemia eligere opera hac spe & opinione, ut per ea iustificemur. In hanc sententiam sequitur amplificatio. EXCLVSA est gloriatio.

Sumpta est autem amplificatio propositionis ex finali causa. Si opera legis iustificarent, finis operum esset mereri gratiam. Esset & fiducia nostri, seu gloriatio, finis. Nunc cessante causa, ut aiunt, cessat effectus, operibus nostris adimitur iustificatio. Ergo adimitur nobis fiducia nostri, & gloriatio. Non ideo magis meretur iustificari Iohannes quam Magdalena, quia Iohannes continenter uixit Atq; hic obiter repetitur propositio, Arbitramur hominem iustificari fide, & excludit contrarium, SINE OPERIBVS legis Ad hunc modum detrahit fiduciam nostris opera

IN EPIS. AD ROMA.

stris operibus, & satisfactionibus, Sequeretur enim fiducia nostri, tanq̄ finis opera si iustificarent.

Breuis occupatio addita est, Num abolemus legem? Nam omnibus sanis hominibus cum audiunt non mereri nos operibus iustitiam, non magis Iohannem mereri iustitiam, quam Magdalenam, necesse est in mentem uenire, q̄ liceat turpiter uiuere, quod lex ita aboleatur, ut peccandi licentia concedatur. Paulus breuiter respondet ad hanc objectionem, nam infra eadem questio copiose tractabitur. Imo inquit non abolemus legem, sed perficimus, quia lex requirit a nobis iustitiam coram Deo. At qui in Christum credit, iam est iustus coram Deo, habet ergo legis finem, tametsi peccatum ad huc in carne hæreat. Et tamen idem uere iam agnoscit Deum, uere sentit Deum nobis adesse, seruare ac defendere credentes, Hæc primæ tabulæ impletio est. Item concipit omnis generis bonos affectus, ita secundæ tabulæ obedit, datur enim spiritus sanctus qui novos motus in animis, & noua opera parit.

CONFIRMATIO.

CAPVT. III.

IN omni disputatione propositionem sequi debet confirmatio, in qua exponuntur argumenta, quæ propositioni fidem faciunt. Et hanc doctrinam consuetudinem Paulus secutus est. Sic igitur hoc caput legi debet, ut non diuellatur a propositione, Semper enim oportet propo-

B iij

tionem

DISPOSITIO ORA.

tionem ob oculos uersari, ut dialectica consuetudine, cum
argumētis coniungatur, eaq; claudat. Nam Paulus breui
genere orationis usus est, quare uix unquam reperias
apud eum integrum Syllogismum, habet crebra & densa
enthymemata, quæ a lectore parum attento non statim er-
ni possūt, nisi dialectico more distinguantur et explicētur.

Est autem exorsus confirmationem a quadam occupa-
tione, ut uiam sibi sterneret ad Abrahamæ exemplum. Iudæi
enim sentiebant Abraham circuncisione, et alijs bonis ope-
ribus meritum esse iustitiam. Nam cum circuncisio nomi-
natur totus cultus intelligi debet, & in his etiam opera
moralia. Itaq; neutiq; obscuris uerbis affirmat Abraham
non habuisse laudem coram Deo propter iustitiam carnis,
id est, propter honesta opera, quæ natura suis uiribus effi-
cit. Coram hominibus iustificat ciuilis iustitia, non coram
Deo.

Primum argumentum ab exemplo ductum est, Abra-
ham pater est populi Dei, in quo forma iustificationis pro-
posita est, Porro Abraham fide iustificatus est. Igitur &
cæteri fide iustificantur, non operibus. Et accedit testimo-
nium ex Genesi. Credidit Abraham Deo et reputatum est
ei ad iustitiam. Definitionem colligit ex uerbis scripture.
Nam in sacris literis plurimum ualent testimonia scriptu-
ræ. Nec de uoluntate Dei iudicari potest, nisi ex uerbis
Dei. Ideo conuenit allegari scripturam & per eam osten-
di, qd

IN EPIS. AD ROMA.

illi, q̄ Deus pronunciet fidem esse iustitiam nostram quæ
 ipsi placet. Quidam B̄S̄ĀD̄ŌI caullantur hunc locum, &
 disputant Paulum abuti Genesis testimonio, quia detorque
 at ad fidem in Christum, cum illic non fiat Christi men-
 tio, sed posteritatis. Sed illi alumniatores nihil intelligunt
 fidem esse, nisi historiæ notitiam. At scriptura uocat fidem
 quæ credit Deum esse placatum, propitium, quæ confidit
 auxilio Dei, quæ audeat expectare & poscere auxilium a
 Deo. Talis erat Abrahamæ fides. Et semper ista fides com-
 plectitur Christi notitiam, quod pater nos recipiat in gra-
 tiam, non propter nostra merita, sed propter Christum. Et
 norat Abraham promissum semen esse in quo benedicere-
 tur gentibus. Itaq; cum laudatur fides Patrum quam in
 corporalibus bonis exercuerunt, tamen semper coniungi
 debet fiducia gratiæ ac misericordiæ Dei. Quomodo
 enim possunt corporalia bona a Deo expectare isti, qui
 non sentiunt se habere Deum propitium ac placatum.
 Norant autem patres omnes se recipi in gratiam a Deo
 propter promissum Christum, Sciebant non placari iram
 Dei nostris meritis aut operibus. Quoties igitur hic
 fidei nomen usurpatur, intelligi debet, non tantum histo-
 riæ noticia quod Christus passus sit, sed etiam causâ
 cognitio, cur sit passus Christus. Nam id quoq; ad histori-
 am pertinet. Norunt Demones etiam & impij homines
 Christum passum esse, sed non credunt sibi patrem prop-

DISPOSITIO ORA.

ter Christum placatum esse, Se diligi ac defendi a Deo
Sed redeo ad Pauli argumentationem.

Postquam recensuit uerba Genesis incipit urgere Em-
phasin uocis, imputare, & desinit imputationem esse gra-
tuitam. Ita ex illo loco Genesis noua argumenta nascun-
tur, dum cum interpretatur, & amplificat, Quod autem
imputatio sit gratuita, ostendit ex Psalmo. Erit igitur se-
cundum argumentum ex Psalmo ductum.

Iustificatio est remissio peccatorum.

Ergo iustificatio non contingit ex nostris operibus.

Item iustificatio est, non imputari peccata, Ergo iustifica-
tio non est ex nostris operibus.

Consequentiæ ratio est, quia necesse est omnia opera
nostra eiusmodi esse, quæ pro peccatis imputari possent,
Siquidem nihil est aliud iustificatio, quam non imputari pe-
ccata. Etiam si bona opera habeat quispiam, tamen ita ius-
tus erit, si non imputetur peccatum, iuxta Dauidis defini-
tionem. Ergo illa ipsa bona opera sunt eiusmodi, ut pro
peccatis imputari possint. Mira huius argumenti subtilitas
est, & ad consolandas & erigendas territas mentes mag-
noperere conducit, intelligere hanc iustificationis definitio-
nem, quæ iustificatio proprie sit remissio peccatorum. Nec
intelligi ista possunt, nisi in ueris paucibus & uera pœ-
nitentia, ubi facile est sentire, quomodo nullum opus no-
strum sustentet nos, & consoletur a luerfus iudiciû Dei.

Tertium

IN EPIS, AD ROMA.

Tertium argumentum, sumptum est ex ordine causse & effectus. Abraham iustificatus est ante circumcisionem Ergo circumcisio non iustificat. Nam causa prior est effectu.

Et ut cogitationi lectoris tacite satisfaciat, addit, quis sit usus circumcisionis. Est signum inquit iusticie fidei. Hinc discimus, quis sit usus sacramentorum. Sicut uerbo fides concipitur, ita signis erigitur & confirmatur. Ut preclare Augustinus ait. Sacramentum est uerbum uisibile, docens, eundem usum esse uerbi & Sacramenti.

Quartum argumentum ductum est ex causarum natura. Iustitia est promissa Abraham, sine lege. Nam lex postea lata est, Ergo lex non iustificat. Verum hoc argumentum non pertractatur hic, sed in Galatis.

Quintum argumentum est ex causa finali.

Frustra promittitur iustitia, si nos ipsi possumus eam efficiere.

Sed est promissa a Deo.

Ergo nos non possumus efficiere iustitiam.

Sextum argumentum ex natura relatiuorum ductum est.

Omnis promissio, fide accipitur.

Iustitia est promissa.

Ergo iustitia est fide accipienda.

Hoc argumentum diligenter obseruandum est ad tra-

DISPOSITIO ORA.

Standas promissiones in uniuersa scriptura, ut ubiq; sciamus fidem requiri, ubi promissiones dantur. Et scianus fidem non in opera nostra, sed in uerbum, et ueritatem Dci collocandam esse. Adparet etiam ex hoc loco Paulum uocare fidem, non tantum historie notitiam, sed multo magis fidem quæ assentitur promissioni Dci. Augustinus hunc locum alicubi dextre tractauit, & recte perspexit Apostoli sententiam.

Septimum argumentum ex contrarijs effectibus sumptum est.

Lex iram parit.

Non igitur parit gratiam.

Antecedens declarari per Soriten potest, quem Paulus instituit, sed non absoluit.

Lex cum uiolatur accusat et perturbat conscientiam.

Perturbata conscientia fugit ac timet iudicium Dei.

Odit igitur Deum. Paulus suo more tantum antecedens Enthymematis posuit. Lex iram efficit, consequens non addidit. Plus autem lucis haberet oratio, si non interdum relinquerentur huiusmodi mutila argumenta, & pendentia. Quare boni artifices compositionem & periodos adhibent, ad absoluenda argumenta. Porro sententia horum uerborum est. Lex iram efficit, id est terrores conscientie, desperationem, & odium Dei. Hinc facile intelligi potest, quod lex non iustificat, siquidem desperationem
& odium

IN EPIS. AD ROMA.

et odiū Dei, non pacem conscientie, et amorē Dei gignit.

Conclusio confirmationis est. Ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit promissio. Hic obiter lectori in memoriam redigit sextum argumentum, promissionem non futuram firmam, si conscientia debeat ad opera respicere. Semper enim ambiget conscientia an habeat propitium Deum, Semper enim dubitabit, utrum hæc opera, quæ efficit, sufficiant, si tamen opera aliqua effecerit in quibus nihil uidet uitij. Proinde non habebit conscientia firmam consolationem aduersus desperationem, nisi nuda promissione Dei sustentet se. Ad hæc absurdum est, cum Deus promiserit, non considerare ueritatem Dei magis, quàm nostris operibus. Has sententias breuissimæ complexus est Paulus, cum inquit, ut sit firma promissio.

Post conclusionem amplificat institutum exemplum Abrahæ, ex quo propemodū omnia argumenta nata sunt. Et fidem Abrahæ grauissimo encomio ornat, ut in hac imagine ostendat, quomodo fides uersetur circa res positas extra conspectum rationis, & supra naturam.

Postremo exemplum ad nos accommodat, iuxta artis præcepta, inquit, nostra causa hæc scripta esse de Abraham, & formam iustificationis in illo ostensam esse.

CAPVT QVINTVM.

EPILOGVS.

In omni

DISPOSITIO ORA.

In omni disputatione precipua membra sunt, Propositio, & confirmatio. In qua lectorem semper oportet oculos atq; animum defigere. Quare ad reliquas partes contemplandas, ita propere oculos, ut tamen ad superiora membra sepe respiciant. Est autem Epilogus mira arte factus. Primum repetitur propositio, Postea amplificatur ab effectibus fidei. Efficit enim fides tranquillitatem conscientiae, & erigit in omnibus paucibus & afflictionibus. Tertio addita est consolatio.

Propositionis repetitio est. Iustificati ex fide.

Effectus fidei, pax est erga Deum, seu gaudium conscientiae. Ideo sequitur, Pacem habemus erga Deum per dominum nostrum Iesum Christum. Pergit effectus commemorare, haec fides sustentat & consolatur nos in afflictionibus. Et hic facit rhetoricam gradationem, seu ut graeci uocant κλιμακα. ut clarius aeterni possit, ubi fides exercenda sit.

κλιμαξ est.

Tribulatio patientiam.

Patientia probationem.

Probatio spem efficit.

Spes autem non confundit.

In prioribus gradibus ponit causam cur Deus affligat, scilicet, non ut perdat, sed ut occasionem habeamus exercendi fidei, & ut in his duretur & confirmetur fides,

scilicet

LIBER III

IN EPIS. AD ROMA.

Seu spes. Nihil enim opus est fidem a spe subtiliter diuelleres, sunt enim cognati affectus.

Addit causam efficientem fidei, nam Spiritus sanctus effusus in sanctos efficit fidem, ut sentiant se a Deo diligere.

Deinde consolatio sequitur, ab amplificatione amoris Dei erga nos, sumpta. Nam desperabunde conscientie dubitant de amore Dei erga nos. Has erigit Paulus, amplificatione amoris Dei. Et sunt Enthymemata ex maiore ducta. Si recepti sumus in gratiam, cum adhuc peccatores essemus, quanto magis iustificati, nunc seruabimur? Hoc enthymema repetitur. Et sunt insertæ amplificationes ex genere mortis. Nemo cum debet, libenter moritur. At Christus mortuus est pro nobis, quibus nihil debebat.

Hactenus questio, Quid sit iustitia Christiana, agitata est, et absoluta contentio, quam sic uocant Rhetores. Nam confirmatio, quæ est in contentione præcipua pars, pertractata est, et additus Epilogus, qui clauderet dissertationem. Nunc ueluti nouum librum instituet, nam finita contentione, incipit simplicis uocæ explicare, quæ in hac controuersia præcipuæ sunt. Estq; hæc ut Aristotelico more dicam, ἀνάλωτος μεθοδική, Supra posuit propositionem, omnes esse sub peccato. Nunc dissoluit membra propositionis, et docet, unde sit peccatum, et qui sint effectus peccati. Docet item qui sint legis effectus. Item quid sit

DISPOSITIO ORA.

quid sit gratia, atq; hi sunt præcipui loci doctrinæ Christi-
stiane, quos qui non tenet, non potest intelligere, uel quid
sit Euangelium, uel cur apparuerit Christus. Diligenter
igitur meminerit lector, superiorem Epistolæ partem, fuis-
se quandam contentionem. Hanc uero quæ sequitur, per-
tinere ad eam Dialecticæ partem quæ simplices uoces de-
finit, ac ueluti nouum librum esse, qui tamen aliquid lucis
afferret contentioni supra absolute.

COMPARATIO PECCA-
TI, LEGIS ET
GRATIAE.

HIC incipit de causa peccati dicere propterea sicut
per unum hominem &c. Et ordine has sententias
tradit.

Causa peccati.

Peccatum per Adam propagatum est in omnes poste-
ros.

Effectus peccati.

Per peccatum mors peruasit ad omnes homines.

αιτιολογία.

Quia omnes peccauerunt.

Circumstantia quam diu.

Etiã cum lex data esset, tamen manserunt peccatum
& mors in mundo, nec aboleuit lex peccatum & mor-

Circum-

IN EPIST. AD ROMA.

Circumstantia, ad quos.

Mors fœuit in illos etiam qui non admisserunt actualia peccata, ut uocamus.

Hic locus testatur omnes homines nasci cum peccato. Id nunc uocant peccatum originis, Paulus non addidit cognomen, tametsi de peccato originis haud dubie loquitur. Sed apte eodem nomine peccatum originis & fructus complectitur. Postea sancti uiri coacti sunt discernere appellationes, peccati originalis & actualis, cum impij Pelagiani nomen peccati detorquerent tantum ad actualia flagitia, non ad naturæ morbum, sicut nostra etate quidam prophani doctores philosophantur.

Vnde GRATIA.

Gratia, & donum per gratiam, per unum Iesum Christum exuberat in multos.

Nomen gratia significat remissionem peccatorum, seu ut grammaticæ exponam, fauorem. Donum per gratiam significat Spiritum sanctum qui effunditur in corda eorum, quibus peccata remittuntur, qui sanctificat, & uiuificat & nouam creaturam gignit. Quoties gratiæ mentio fit, hæc duo complectitur scriptura, remissionem peccatorum, & donationem Spiritus sancti, ut infra rursus in octauo Capite clare dicitur. Errant igitur qui disputant aliquos in gratia esse, tametsi Spiritum sanctum non habeant.

Comparatio

DISPOSITIO ORA. XI

Comparatio peccati & gratiæ.

Longe uberius est gratia, quam peccatum, quia gratia abolet multa peccata, tum originalia tum actualia, quæ tamen atrociora. Et tamen si hæreat peccatum in sanctis, tamen vincit gratiæ magnitudo, ne peccatum regnet, & occidat eos. Magna consolatio in hoc loco posita est, Nam cum uberius sit gratia, quam peccatum, sentire debemus, nulla tam atrociora esse peccata, quæ non superet amplitudo gratiæ.

Effectus gratiæ.

Gratia non modo peccatum abolet, sed etiam mortem. Si unius Adæ delicto, mors regnavit, multo magis regnabunt in vita per unum Iesum Christum illi qui exuberantem gratiam & donum iustitiæ accipiunt. Observa in particula, multo magis, & superet peccati vim & magnitudinem.

DE LEGE.

Cur lata est lex? nam ratio humana iudicat leges ideo ferri, ut prohibeant peccata. Sed Paulus longe aliter pronunciat de lege. Per legem, abundavit peccatū. Hanc sententiam aliquanto post declarabit in VII. Capite. Et quoniam ualde absurda uidetur, nunc statim mitigat ea quæ obijci possunt, quæ tamen ut facilius intelligantur, nos antea breuiter de legis officio dicemus.

Legis duo sunt officia. Primum est coherere impios

IN EPIS. AD ROMA.

pios. Vult enim Deus politica iustitia contineri malos, ne noceant. De hoc effectu legis loquitur Paulus ad Timotheum, Vbi ait, legem iniustis positam esse. Neq; uero hæc disciplina est iustitia coram Deo, sed tantum ad politiam, ac magistratus pertinet. Et omnes leges latæ ab hominibus, ab his qui tenent respub. scriptæ etiam a Philosophis tantum de hac externa disciplina intelligi debent. Quæ quidem est necessaria, tametsi non est iustitia coram Deo. Nec Paulus sic intelligi debet, cum ait, lege augetur peccatum, quasi nolit cohereri foris impios & carnales, aut sentiat incitari homines, ut plura delicta foris admittant.

Alterum officium legis est, ostendere peccatum, & terrere conscientias. Hoc cum fit, corda naturaliter irascuntur iudicio Dei, & concipiunt odium Dei. Sic lex auget peccatum, ut infra exponet Paulus. Negat itaq; disciplinam externam esse iustitiam, & docet legem ut plurimum efficiat, tantum terrere conscientias, & occidere. Sicut ad Corinthios scribit. Aculeus mortis peccatum est, potentia uero peccati, lex. Hinc quæstiones illæ oriuntur in Cap. sexto.

DIGRESSIO.

CAPVT VI.

CVM sententia iam posita de lege & operibus, ualde absurda uideatur, reclamatur humana ratio. Si nihil profunt bona opera, ad iustificationem, in
C dulce =

DISPOSITIO ORA.

dulgebimus igitur genio, & peccabimus. Satis erit credere in Christum. Ita tandem fiet multo locupletior gratia, quia si pergimus peccare, plura peccata abolebit. Profus eadem obijciuntur & nunc istis qui defendunt iustitiam fidei. Prudenter enim uidit Paulus quomodo abhorreat hanc doctrina a iudicio rationis. Quidam prophani homines Paulum adeo putant crassum fuisse, ut non uiderit se parum consentanea rationi dicere, & miras hyperbolas comminiscuntur, ut medeantur eius orationi, ne dissentiat ab humano iudicio. Ille uero & uidit se aliena a iudicio rationis tradere, & ne quis suspicari posset, has sententias eius ἀειδότης et parū animaduertenti excidere, agitatur argumentū rationis, et prolixè rhetoriatur, et non tantū illius seculi, Sed omnium temporum calumnijs respondet.

Prima occupatio.

Obiectio. Si bona opera non merentur iustificationem, pergamus igitur peccare.

Responsio sumitur ex duobus locis. Ex causa finali, & ex causa efficiente.

Ex causa finali, fit inuersio. Imo ideo iustificati estis, ut bene opere mini. Ut si quis hoc modo argumentetur. Labor non prodest egrotis. Ergo etiam curatus nihil agam. Respondendum erit per inuersionem ex causa finali. Imo ideo curatus es, ut deinceps labores.

Statim subiicit causam efficientem, ubi quoniam est *Antithesis*.

IN EPIS. AD ROMA.

titheſis, ideo duo membra ſunt ſententiæ. Ego duobus ſyllogiſmſis includam totam Pauli ſententiam.

Syllogiſmus negatiuus.

Mortua natura non eſt efficiax.

Vetus natura in uobis eſt mortua. Nam uetus homo crucifixus eſt cum Chriſto.

Ergo uetus natura in uobis non debet eſſe efficiax.

Syllogiſmus affirmatiuus.

Noua natura debet habere nouos fructus.

Vos non tantum mortui eſtis, ſed etiam uiuificati cum Chriſto, ut in noua uita ambuletis.

Ergo debetis nouos fructus afferre et bene operari.

Epilogus eſt. Non ergo regnet peccatum. Continet autem ahortationem. Miſcentur enim diſputationibus interdum loci ſuaſorij. Propoſitio eſt Epilogi. Non regnet peccatum &c.

Ἐπιτολογία addita eſt a poſſibili, ſeu facili, quia peccatum non dominabitur uobis. Ergo poteſtis iam bene operari. Antea dantis ſententia eſt. Habetis iam conſcientias certas de Dei beneuolentia, Certo ſcitis Deum uobis adſe, uos adiuuare. Non abſterret uos peccatum, quia condonatum eſt. Ad hæc non habet uires, ut ad mala opera rapiat eos qui a Spiritu ſancto gubernantur. Forcior eſt Chriſtus, quam peccatum.

Paulus probat hoc antea dens hiſ uerbis. Non eſtis ſub

C ij

lege.

DISPOSITIO ORA.

lege, sed sub gratia. Ergo peccatum non dominabitur uobis. Consequentiae ratio esset obscura, si tantum diceret, non estis sub lege. Nunc quia addit, Sed sub gratia, facilis est intellectu. Nam sub gratia esse, est habere Deum placatum, defensorem, adiutorem. Is non sinet nos a peccato uinci.

Secunda occupatio.

Et tamen, quia excidit ei noua uox & absurda in speciem, Non estis sub lege, ideo paulisper in ea mollienda commoratur priusquam a digressionem ad institutum redeat. Omnes sapientes uiri, omnes qui tenent respub. omnes sancti homines magno consensu iudicant humanum genus interire oportere, nisi legibus contineretur. Itaque haec tribunitia uox. Non estis sub lege, Videtur indigna esse bono uiro, & sediciosa & prorsus intolerabilis. Paulus egregie satisfacet lectori. Sed ego quoque obiter duxi lectorem monendum esse, Paulum hic loqui de lege, quatenus ea conamur mereri iustitiam coram Deo. De politia nihil hic dicit, quam infra amplissimis laudibus ornauit. Nam Euangelium nullo modo dissipat politias, sed maxime munit eas & praecipit ciuiles ordinationes religiose seruare. Tantum hoc docet non iustificari nos illa ciuili iusticia coram Deo. Sed uenio ad Pauli responsionem.

Quid ais Paule? Si non sumus sub lege, Ergo licentiam das peccandi? Sic enim mundus intelligit legis abrogationem. Hoc

IN EPIS. AD ROMA.

nem. Hoc loco Dialecticus requirit definitionem, quid sit legis abrogatio, Vtrum sit concedere licentiam peccandi. Paulus negat concedi licentiam peccandi. Sed addit confusionem obiectionis sumptam non ex definitione uerum ex circumstantia, Quibus sit abrogata lex. Priuilegia enim non ad omnes pertinent, sed ad certas personas. Ita libertas pertinet, non ad impios, sed ad iustos. Interea uoluntas Dei est ut impij coheræantur, & sint lege tanq̄ carere septi.

Ex circumstantia. Quibus

Vnusquisq; obtemperat illi, cuius est seruus.

Vos estis serui iustitiæ.

Ergo debetis iustitiæ obtemperare.

Minorem confirmat ex natura oppositorum.

Vos desistis esse serui peccati.

Ergo estis serui iustitiæ. Ut si quis argumentetur. Tenebræ pulsæ sunt, ergo lux est. Reliqua oratio in hoc Capite est minoris expositio. Nam multis uerbis declarat, quomodo fuerint serui peccati, quales fuerint peccati fructus, quæ poenæ peccatum sequantur. Item quales nunc parere fructus debent, postq̄ agnouerunt Christum. Est autem inserta quedam correctio. Humanum dico. Videt enim Paulus desiderari definitionem, quid sit legis abrogatio, Videt se tantum suasorio argumento uti, cum longior disputatio requiratur. Sed ut temperet se ad captum

C iij lectoꝝ

DISPOSITIO ORA.

lectoris, consulto fugit subtiliorem disputationem. Et tamen interim in hoc suasorio argumento urget hoc, q̄ solis iustificatis lex sit abrogata. Et subindicat quid sit legis abrogatio. Non est enim concedere peccandi licentiam. Sed habere iustitiam, habere remissionem peccatorum, habere conscientiam coram Deo pacatam et tranquillam, unde fit ne absterriti Deum fugiant & oderint, sed diligant et ab eo expectent omnia bona, & ei cupide obtemperent. Contra Esse sub lege, est a lege cohereri, accusari et condemnari, Odit autem iudicium & poenam Caro, ergo & Deus odit. Itaque, Paulo idem est, esse sub lege, esse in carne, esse seruum peccati.

Sed initio Capitis septimi clarius tractabitur circumstantia, Quibus. Nam superius argumentum magis ad suasorios locos pertinet. Hoc quod sequitur, magis Diabolicum est.

CAPVT VII.

Qui primi distinxerunt Capita, magis secuti sunt numerum uersuum, quam materias, Sed lectori uidendum est, ne res coherentes imprudens diuelat. Initium autem huius Capitis ad proximam digressionem pertinet, & continet alteram responsionem, qua satis fit obiectioni, de licentia peccandi. Si non sumus sub lege. Ergo conceditur licentia peccandi. Consultatio supra innotata est Nunc additur altera ratio.

Tantum

IN EPIS. AD ROMA.

Tantum mortui defierunt esse sub lege.

Ergo ita uobis abrogata est lex, Si estis mortificati in Christo.

Antecedens declarat exemplo quodam. Est autem hoc antecedens, Lex dominatur uiuis. Exemplum. Mulier alligata est marito, tantisper dum uiuit maritus.

Et quia in exemplo duæ sunt partes, duo fiunt Enthymemata. Sicut mulier si mortuo marito priore, nupsit alteri, iure manet apud posteriorem. Ita uos exempti seruituti priori & redacti in potestatem Christi, iure apud Christum manetis. Augustinus ualde sudat hic in accommodanda similitudine ad causam, sed facile est uidere quomodo conueniat. Seruitutis comparatio est. Sicut mulier uiuo marito alligata est, Sic nos natura peccatrici dum uiuit alligati sumus. Si mulier mortuo marito alteri nupsit, posteriori erit alligata. Ita uult Paulus ostendere nos exemptos a priore seruitute, Christo alligatos esse. Neque uero necesse est in similitudine omnes partes ad unguem congruere.

Paulus utriusque Enthymematis consequens complectitur, sic inquit. Itaque fratres & uos mortificati estis legi per corpus Christi, hoc ad primum antecedens pertinet. Ad secundum pertinet, ut sitis alterius &c. Deinde repetit eadem consequentia, sed cum amplificatione, sumpta ex causa, quid lex efficiat, in carne uiua. Quo loco signifi-

DISPOSITIO ORA.

nificat lectori, quid sit legis abrogatio, seu quid sit non esse sub lege. Viuentibus in carne opus est lege, ut cohererantur. Sed tamen in iisdem lex exuscitat affectus peccatorum, odium Dei, & desperationem. Vbi ergo peccatrix natura est mortificata, quorsum opus est lege quae uel cohereret, uel accuset. Est ergo esse sub lege, cohereri a lege, condemnari, & incitari ad odium Dei & desperationem. Et legis abrogatio est non concedere licentiam peccandi, Sed liberare a damnatione & auferre odium Dei ac auferre desperationem. Id fit cum donatur remissio peccatorum, illa uero contingit carne mortificata in Christo & fit mortificatio, cum cognito peccato perterresunt animi, qui cum apprehendunt remissionem peccatorum per fidem, iterum concipiunt consolationem, & Spiritum sanctum qui nouam uitam gignit. Et hic est digressionis finis.

DE LEGIS EFFECTU.

Quid igitur dicemus? Est ne lex peccatum? Hic redit Paulus ad institutam methodum, seu ad comparisonem institutam supra in quinto Capite. Et meminerit lector tanquam dissimulata digressionem, hunc locum de legis effectu, coniungendum esse, cum illa methodo.

Et ut sicret illustrior ac conspectior locus, cepit ab interrogatione. Est ne lex peccatum? q. d. supra dictum est. peccatum

IN EPIS. AD ROMA.

peccatum augetur lege, Item modo dixi, q lex exuscitet effectus peccatorum, uidetur igitur lex malum quiddam esse. Respondet, negans legem malam esse. Et subiicit quis sit proprius effectus legis, uidelicet ostendere peccatum.

Deinde addit Rhetoricam translationem, q lex non auget peccatum per sese. Transfertur enim culpa a lege, in naturæ nostræ uitium, & in ipsum peccatum. Cum enim lex ostendit peccatum, natura irata iudicio Dei incipit irasci Deo & desperare.

Instituit autem προσωπογραφία, Erat enim opus proponere personam in qua ostenderet effectus legis & peccati. Itaq; suum exemplum proponit, & narrationem quandam textit, in qua cerni potest quid efficiat lex.

Ego uiuebam aliquando sine lege, id est, ego eram securus hypocrita. Somniabam me legem egregie perficere.

Postea uenit lex, tunc enim est uere lex, cum non in parietibus scripta est, sed cum accusat, cum terret.

Hic peccatum reuixit, id est, ut uidi me damnari a lege, hic cepit natura irasci iudicio Dei &c.

Conclusio translationis. Lex est bona, sed peccati & uiciatæ naturæ culpa est, q non iustificat, tantum terret, & confundit, & incitat ad desperandum. Et hoc ideo fit ut conspici peccati turpitudine ac magnitudine possit, ut uideamus nobis alia iustitia opus esse, quam legis iustitia.

Cy Occupa

DISPOSITIO ORA.

Occupatio. Quomodo auget lex peccatum, cum cohercet, cum multi legi obtemperantes honeste uiuant. Tempestiua occupatio est, & ad hanc disputationem recte intelligendam ualde necessaria. Lex inquit spiritualis est, id est lex Dei non est politica tantum. Sicut somniant homines. Sed requirit affectus, & iudicat affectus. Politicæ leges foris coherant, & his satisficit, cum ciuilitur uiuitur, cum honesta opera in speciem fiunt. Sed legi Dei non satisficit per externa opera. Lex enim requirit notitiã Dei, timorem Dei, fiduciam erga deum, corda casta, amantia proximi. Non satisficit legi Dei Pomponius Atticus, aut Phariseus ille in Luca, tametsi legis opera diligenter perficiant. Corda enim sunt uacua metu Dei, fiducia erga Deum, amore Dei & similibus affectibus.

Origenes ridicule exponit. Lex est spiritualis, id est, est allegorica. Cũ paulus supra ex Decalogo posuerit exemplum. Non concupisces. Mihi uidetur ualde conducere ad perspicuitatem. Si per collationem exponatur, Lex est spiritualis, id est, non est tantum politica. Spiritus enim significat affectus, seu motus spirituales qui ad Deum feruntur. Sed Origenes et eius amatores cum audiunt legis mentionem fieri, nihil intelligunt, nisi politica. Cum disputant, Vtrum possibile sit naturæ uiribus legem facere, tantum somniat queri de furto, de cæde, de adulterio. Primæ tabule nunq̃ uenit in mentem. Sed lector Christianus sciat
Paulum

IN EPIST. AD ROMA.

Paulum non disputare hic de politia. Alia res agitur, uide-
 lix de iustitia coram Deo. De prima tabula precipua
 est questio, & de motibus cordis erga Deum. Pudeat ho-
 mines, qui Christiani dici uolunt, sic obliuisci decalogi, ut
 cum de iustitia Dei disputant, nihil requirant, nisi secun-
 dam tabulam, et politica opera. Hæc dixi, ut diligētius ob-
 seruet lector, quid Paulus uocat legem, & cur dicat esse
 spiritualem. Neq; nos nunc Origenis interpretatiōes pri-
 mi reuelimus. Scd̄ maximi uiri in Ecclesia ueteri damna-
 uerunt eius scripta. Sic enim scribit de eo Epiphanius,
 καὶ ὅσα μὲν ἐν προσομιλίαις, καὶ διὰ τῶν προσι-
 μιῶν εἰς ἡθὴ τε καὶ εἰς φύσεις ζώων τε καὶ τῶν ἀλ-
 λῶν εἴρηται, μέσος φερόμενος, πολλὰ κίε χαρίεντα
 διηγῆσατο, ὅσα δ' εἰς δόγματα ἐδουμάτισε, καὶ
 περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ μείζονος θεωρίας τῶν παντῶν ἀπο-
 πῶτατα τῶν πρὸς αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτοῦ εὐρίσκει-
 ται

Ego autem sum carnalis uenundatus sub peccatū, id est
 mancipium, seu captiuus peccati. Hæc est collatio nostre
 nature cum lege. Lex est spiritualis, requirit motus spi-
 rituales, noticiam Dei, fiduciam erga deum, obedientiam,
 paciētiam in afflictionibus. At natura nostra carnalis est,
 carnalia tantum intelligens, tantum appetens carnalia, con-
 temnens Deum, odio habens iudicium Dei, querens præ-
 sidia uite carnalia, collocans fiduciam in proprijs
 uiribus

DISPOSITIO ORA.

tribus, iustitia, sapientia, in opibus.

In reliqua parte narrationis describit Paulus, quomodo etiam num deæret cum peccato. Vult enim ostendere, q̄ peccatum ita hereat in natura carnali, ut nec renati semel uniuersum exuant.

DE GRATIA ET EFFECTV GRATIAE CA. VIII.

Hactenus de legis effectu dixit, et ostendit, q̄ lex non iustificat, tantum perterrefaciat conscientias, et pariat odium Dei, et desperationem. Item ostēdit quomodo peccatum hereat in natura. Nunc de gratiæ ui loquitur.

Propositio. Nulla condemnatio his qui in Christo Iesu, non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Dixi supra gratiam duo completi, remissionem peccatorum, seu fauorem Dei, et donationem spiritus sancti. Hic igitur coniungit hæc duo Paulus. Primum ait, non esse condemnationem. Non dicit, non est peccatum, significat enim adesse peccatum in sanctis, sed remitti propter fidem in Christum. Secundo, Id peccatum etiam uinci spiritus sancto qui donatur credentibus.

Sequitur seu ratio, seu expositio propositionis, de effectu spiritus sancti.

Quia lex spiritus uitæ in Christo Iesu liberat me a lege peccati, et mortis. Id est gubernatio spiritus sancti qui uiuificat.

IN EPIS. AD ROMA.

uiuificat, qui fide in Christum concipitur non finit dominari peccatum & mortem, Tametsi assint peccatum, & mors, tamen non dominantur. Peccatum non potest adigere ad desperationem, mors non potest absorbere, quia spiritus sanctus qui fide in Christum concipitur sustentat, consolatur, et uiuificat in illis terroribus. In uocabulo legis hic μετ' ἀληθείας est, Significat enim non scripturam aliquam, sed gubernationem, addit enim lex spiritus uitæ, id est, gubernatio quæ fit per spiritum uiuificantem.

ἀντιλογία ex contrario.

Cum lex fieri non posset propter carnis imbecillitatem, Deus misit filium suum, qui satisfaceret pro peccato, ut iustificatio legis impleretur in nobis, & daretur spiritus sanctus.

AMPLIFICATIO PER CONTENTIONEM

seu Antithesin naturalium uirium, et efficiæ spiritus sancti.

Prima Antithesis.

Qui secundum carnem sunt, carnalia sapiunt, amant, querunt carnalem sapientiam, iusticiam, tranquillitatem, uoluptates, opes. Confidunt rebus carnalibus, humana prudentia, iusticia, uiribus, opibus. Tres enim gradus sunt rerum, quas expetit caro. Primus est rerum honestarum, sapientiæ & iusticiæ humanæ. Secundus est rerum utilium, gloriæ, opum, & potentie & tranquilla

DISPOSITIO ORA.

tranquillitatis. Tertius est, uoluptatum.

Qui secundum spiritum sunt, sapiūt spiritualia, id est norunt uoluntatem Dei, confidunt Deo, gaudent obtemperare uoluntati Dei in cruce &c. Spiritus enim significat spiritum sanctum, qui effunditur in eos qui credunt. Et spiritualia significant non ea quae ratio efficit, sed nouos motus in quibus apprehenditur Deus, qui cum sit spiritus, spiritu uernitur. Caro significat totam hominis naturam, rationē cū sensu & appetitu, λογος & ὄργανον. Et prorsus a Paulo dissentiunt qui somniant spiritum significare rationem, et ex Euangelio philosophiam quandā humanā faciunt, nihil prae ter rationis opera requirentes. Multa sunt argumenta in hoc capite, quae confirmant quod spiritus nō significat rationem. Nam Paulus aliquanto post ait. Vos in carne non estis, sed in spiritu, siquidem spiritus Dei habitat in uobis. Item si quis spiritum Christi non habet, is non est Christi, Ergo qui spiritum Christi non habet, etiam si ratione utitur, etiam si philosophiam sequitur, nondum tamen iustus est coram Deo. Nequē uero spiritus Christi significat rationem nostram, sed spiritū sanctum, infra enim testatur se loqui de spiritu quem accipiunt sancti. Sed nō est huius loci persequi hanc disputationē, tantū monere lectorē uolui, ut prophana glossemata repudiet. Nam hoc totum Caput Pauli saeclēte contaminatum est ab Origene & alijs qui tanquā iurati in uerba Origenis ἕπεσαν πίζου

ET TIBI

IN EPIS. AD ROMA.

οἱ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, sed horum intempestiua phē
 losophia dum tribuunt iustificationem uiribus rationis,
 inde oritur q̄ nihil requiri putant in homine, nisi ciuilia
 opera. Et hæc uident aliquo modo in potestate rationis es
 se. Sic obliuiscuntur primæ tabulæ, quæ de timore Dei, et
 fiducia in Deum et alijs spiritualibus affectibus præcipit.
 At Paulus de tota lege, & de iustitia coram Deo, non de
 politia loquitur. Iam philosophia ipsa clamitat, q̄ ratio nē
 nil possit d. Dei uoluntate statuere, q̄ non possit confide
 re, nisi rebus præsentibus &c. Sed redeo ad paulinam An
 tithesin.

Secunda Antithesis.

Sensus carnis, mors est, de noticia & appetitu intelli
 ge, quamuis bona noticia rationalis de moribus, quamuis
 bona opera ratione effecta, sunt mors, non sustentant, non
 uiuificant in iudicio Dei.

Sensus spiritus, uita est & pax, intellige de noticia &
 affectibus. Vere nosse Deum, uere confidere Deo, uiuifi
 cat, & reddit pacatam conscientiam & est uita æterna,
 ut Christus ait. Hæc est uita æterna, ut noscant te Deum
 uerum & quem misisti Iesum Christum.

Ratio Antithesis.

Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum, qui leg
 Dei non subditur, neq; enim potest legi Dei subijci. Mani
 festa sententia est, quod naturales hominis uires non
 possint

DISPOSITIO ORA.

possint legem Dei facere. Hic iterum admonco lectorem primae tabulae, ad quam si respexerimus, facile intelligi poterit hoc quod ait Paulus, Sensus carnis inimicium esse aduersus Deum. Ratio enim nihil statuit de uoluntate Dei, non timet Deum, non confidit Deo, sed confidit rebus presentibus, humana sapientia, humana iusticia, opibus, uiribus.

Apostrophe ad Lectores.

Qui in carne sunt Deo placere non possunt, Vos autem non estis in carne, sed spiritu, siquidem spiritus Dei habitat in uobis. Tantum mutata persona repetit Antithesin, et declarat se spiritum uocare, non aliquam rationis partem, sed spiritum sanctum, qui natura Deus est, donatum credentibus, ut gignat noticiam Dei in eis, gignat uos motus, et nouam uitam. Et uocat nunc spiritum Dei, nunc spiritum Christi, ut significet et Christum natura Deum esse, quia largitur spiritum sanctum. Est autem haec personae mutatio, quaedam perorationis, quae mox sequitur, ωραροσκευη.

PERORATIO SEV CON- CLVSIO.

ERgo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Hic finis est Methodi, in qua explicauit peccati, legis et gratiae effectus. Nunc postquam lectorem de praecipuis locis doctrinae Christianae

IN EPIS. AD ROMA.

stianæ docuit, addit perorationem, sed ex suasorio genere sumptam. Semper enim primum docendus est auditor, quid res sit. Postea incitandus est, ut doctrinam ad usum transferat. Est autem hæc peroratio initio adhortatoria, deinde consolatoria.

Propositio. Debites sumus, non carni.

Ratio ducitur a premio et pœna. Pertinent autem premia & pœna in suasorijs causis ad locum utilitatis. Dialecticus ad finalem causam accommodat. Siquis hic auil letur, beneficiendum esse, non metu pœna, sed propter uoluntatem Dei, Huic nihil aliud respondebo, nisi has argutias in tam graui causa, intempestiuas esse. Sancti in pœnis iram Dei ærunt. In premijs gratiam.

Secunda ratio sumpta est ex causa efficiente, & potest in suasorijs ad locum a possibili referri.

Spiritu sancto mortificate actiones carnis, quia spiritus sanctus est uobis datus, ut ab eo gubernemini. Paulus ponit maiorem & minorem, conclusionem non addit, quam prudens lector facile potest attexere. Properat enim Paulus ad consolationem, ut uidebimus.

Filij Dei aguntur spiritu sancto.

Vos estis facti filij Dei accepto spiritu sancto.

Ergo oportebit & uos agi ac gubernari a spiritu sancto.

Hypocrite ratione coherent aliquo modo cupiditates
D crasio

DISPOSITIO ORA.

erassiores, & quam simulationem ciuiliū officiorū
prestāt. At spiritus sanctus iugulat contemptum Dei, si-
duciam rerum presentium & similes pestes.

Consolatio.

Minori attextit $\alpha\lambda\iota\mu\alpha\alpha\alpha$ seu gradationem qua perue-
nit ad consolationem.

Si sumus filij, sumus etiam heredes.

Si sumus heredes Dei, sumus coheredes Christi.

Si sumus coheredes Christi, Ergo similiter pati con-
uenit, ut similiter glorificemur.

Est itaq; hæc propositio in consolatione. Si una pati-
mur. Si non esset illigata propositio argumento, forma es-
set magis puerilis. Oportet nos una pati, cum Christo.

I Ratio ducitur a premijs, quia amplissima premia con-
tingent. Et amplificat premia collatione. Nullo modo re-
spondent presentes afflictiones magnitudini premiorum
& glorie, quæ reuelabitur tunc cum redierit Christus
ad renouandam totam rerum uniuersitatem. Ex hac cir-
cūstantia temporis nascitur ei noua ratio.

II Ratio, ab exemplo uniuersitatis rerum sumitur. To-
ta creatura expectat renouationem, interea nobiscum pa-
titur. Ergo & nos non grauemur expectare redemptio-
nem. Est autem grauissimum $\omega\acute{\alpha}\theta\omicron\varsigma$ q. nature rerum tri-
buit rei maximæ sensum, quem humana ratio nullo modo
comprehendit. Significat enim ideo dolere rerum natu-

ram

IN EPIS. AD ROMA.

ram quia interea Diabolus & impij abutuntur mundo.
Et subindicat futurum, ut hoc abusu liberetur natura re-
rum. Vide igitur quomodo diuersa argumenta ex eadem
re ducant, ratio, et spiritus sanctus. Epicurei sic ratiocinā-
tur. Impij bene habent. Ergo Deus non curat hūana. Pau-
lus contra ratiocinatur. Nō est possibile hanc totā rerum
naturā ad abusum conditā esse. Impij nunc abutuntur mū-
do. Ergo necesse est liberato mundo, Impios dare poenas.

III Ab exemplo Apostolorum. Nos qui acēpimus pri-
micias spiritus sancti, angimur et cum mundo, cum despe-
ratione & Diabolo decertamus, Ergo nec uos abijcite spē
in afflictionibus, aut tentationibus.

IIII A definitiōe spei. Ducitur autem ex causa formali,
hoc est, ex modo saluationis, et Syllogismus integer est.

Spes est carū rerū quæ non uidentur. Vos estis spe salutis
facti. Ergo expectare cōuenit promissa bona. Fortasse sen-
tit conscientia peccatū, diffidenciam, et alia mala. Sciat igitur
adhuc expectandam esse perfectam iusticiam, et alia
bona.

V Ab auxilio spiritus sancti, In suasorijs causis refer-
tur ad locum a possibili. Spiritus sanctus adiuuat infirmos
Ergo non sinet uos succumbere, etiam si caro egre ferat
afflictiones, egre peniteat ab auxilio Dei, malit habere
presentia auxilia &c. tamen spiritus sanctus facit, ut ob-
temperemus uoluntati Dei, & ab eo expectemus libera-

DISPOSITIO ORA.

tionem. Est & hoc grauissimum *ωάθος* interpellat genitibus inenarrabilibus.

VI. Auoluntate Dei. Sumitur autem ab obiecto, seu causa efficiente. Et est argumentum maxime proprium huic negotio, quia causa pauoris ac desperationis est, quod uidetur Deus irasci ac deserere. Hic igitur contraria causa, contrarium obiectum proponitur. Conclusio primo loco ponitur, afflictiones ad bonum cooperantur. Sequitur ratio ex uoluntate Dei.

Quos uocauit Deus, hos uult similes fieri imaginis
Filii est per crucem glorificatus. (filij sui.

Ergo & uos per crucem glorificabit. Voluntatem patris in imagine filij ostendit. Et postea addit amplificationem bonae uoluntatis Dei ex multis signis collectam, quae ut motum haberet aliquem, crebras interrogationes addit. Plenus enim locus est ardentissimis affectibus quibus intuens in imaginem Christi, & magnitudinem misericordiae, commotus est animus Pauli.

Quid dicemus ad haec? *αδ' υα Top* est, id est, nihil possumus dicere quod efficacius consoletur. Quid dicemus amplius, quid praeterca requiremus quam ipsius beneuolentiam & amorem erga nos? Amat nos, Signum, quia dedit filium pro nobis omnibus.

Amplificatio. Omnia cum illo donauit, uictoriam aduersus Diabolum, peccatum & mortem.

Sequuntur

IN EPIS. AD ROMA.

Sequuntur reliqua signa. Deus iustificat nos. Christus sedet ad dextram Dei et pro nobis interpellat. Conclusio. Ergo uincemus in afflictionibus, quia Deus diligit nos. Nam amor Dei erga nos maior est, quam ut sinat nos succumbere aut perire. Gradus sunt in interrogationibus, ut sonus orationis esset plenior, quis contra nos, quis accusabit, quis condemnabit, quis separabit nos ab amore Dei erga nos.

Quæ tandem oratoria uirtus deest in hoc loco, argumenta sumpta sunt ex proprijs locis. Est enim singularis prudentiæ uidere qui sint in causa loci proprij, & qui perfectissime docent auditorem, quosq; maxime requirit auditor. Sunt autem definitionum & causarum loci maxime proprij. Obiecta sunt causæ affectuum, & cienti motus animi, quare hic copiose tractat argumentum ab obiecto sumptum. Causa pauoris & diffidentiae est, in animis hominum, obiectum, q; uoluntas Dei proponitur nobis abalienata. Paulus contra docet, non esse abalienatam, afflictiones non esse iræ signa, sed magis gratiæ.

Auget terrores & hoc obiectum. Nihil nisi peccatum & mortem sentimus. Nondum sentiuntur iustitia, uita æterna. Paulus respondet per confessionem ex modo saluationis, ut doceat hos terrores, & peccati sensum, non ex eutere iusticiam & salutem. Spe enim saluati sumus.

Leuant terrores & auxilia, item commemoratio de

Dij exitu

DISPOSITIO ORA.

exitu & premijs. Nam hoc modo in suasorijs a facili, & utili argumentamur. Vidit igitur Paulus, quid maxime prodesset in causa, & hæc egregijs figuris ornauit, proposuit exemplum nature rerum, addidit amplificationes, ubi maxime oportuit. Nam tota res in eo posita est, ut proponatur nobis uoluntas Dei non alienata, ut possimus uere statuere, quod diligamur a Deo, q. curet nos, q. non abiecerit nos. Ideo amorem Dei erga nos, multis uerbis amplificat.

FINIS METHODI.

CAPVT IX.

Poterat desinere Paulus. Absoluit enim totam iustificationis doctrinam & pertractauit eos locos, in quibus est Euangelij summa, quosq. in primis tenere nos oportet. Sed quia hic questio oritur de Electione, uoluit hanc quoq. attingere. Queritur enim si nostra opera nihil merentur, cur eligit Deus alios, alios non eligit. Et hanc questionem maxime agitabant tunc Iudæi, ut quibus cultum Dei habebant, qui gloriabantur se mereri iusticiam.

Itaq. disputabant promissiones de Christo non esse impletas, quia non contigisset ipsis salus & Spiritus sanctus
Deus

IN EPIS. AD ROMA.

Etus, qui cultum Dei habebant, qui iusticiam mereri uidebantur.

Paulus igitur a querela orditur, & deplorat Iudeorum defectionem. Postea docet, nostra merita non esse causam electionis.

Querela est. Veritatem dico etc. Vehementer doleo quod Iudaei pereunt, ac optarim meo interitu eos redimere. Hic statim subiicit correctionem, Non quod exciderit sermo Dei, id est, non sic sunt abiecti Iudaei, ut nulli queant seruari, ut promissiones factae illi populo irritae sint. Imo firmissimae sunt promissiones, quare non dubium est, quin ad hunc populum pertineat salus.

Deinde sequitur Propositio principalis huius disputationis. Non omnes qui sunt ex Israel sunt Israel, neque omnes sunt filij, ideo quia sunt Abrahae semen. Sed in Isaac uocabitur tibi semen, hoc est, filij carnis non sunt filij Dei, sed filij promissionis reputantur in semen. Haec est propositio, sed implicata primae probationi, quemadmodum saepe fieri solet. Infra autem aliquoties in conclusionibus & epilogis repetitur propositio. Conclusio enim nihil est, nisi repetitio status. Est autem haec sententia propositio. Filij Dei fiunt electione, non natura, aut meritis nostris.

DE PRAEDESTINATIONE.

D i i j

Vt autem

DISPOSITIO ORA.

VT autem appareat hanc perpetuam esse scripturæ sententiam, ducit argumenta inde usq; a prima electione, ubi Abrahæ posteritas a reliquis gentibus separata est. Et est primum argumentum. Scriptura inquit, In Isaac uocabitur semen. Ergo filij Dei tantum sunt, qui a Deo eliguntur. Si natura aut merita facerent filios Dei, quid opus esset promissionibus? Cum igitur promissio efficiat, ut aliqui fiant filij, Ergo non est res nostrarum uirium. Aut si est penes naturam fieri filios, quare Isaac eligitur, Chaldei, & Egyptij aut alij non eliguntur, qui non minus ciuilitate uiuebant iuxta naturam, quam Abraham, Isaac? Ut si quis ratiocinetur, Cur nos ad Euangelium uocauit, non uocauit Alexandrum Maëdonem? Augustum, Socratem, Papinianum, Pomponium Atticum, qui certe non minus ciuilitate uiuebant q̄ nos. Hic necesse est causam reijcere in uoluntatem Dei.

II Argumentum. Iacob electus est, Esau repudiatur, priusq̄ aliquid boni aut mali fecissent. Hinc Paulus conclusionem effecit, quæ manifeste negat merita nostra causam electionis esse. Ergo opera non erant causa, sed uoluntas uocantis. Non addam hic quomodo cauillentur ista nonnulli. Tantum hoc meminerit lector, Si opera secutura in uita erant causa electionis, non licuit dicere Paulo, non ex operibus.

OCCVPATIO.

Vidit

IN EPIST. AD ROMA.

Vidit Paulus hanc de electione sententiam abhorrere a iudicio rationis, Ideo argumentum a ratione sumptum objicit, quo nihil opus erat, si Paulus sensisset merita nostra causas electionis esse. Dicit enim aliquis. Si David et Saul iuxta nihil merentur, iniquus igitur est Deus, qui hunc eligit, illum non eligit. Non videtur hæc inæqualitas Ἐπιπροσπολιτικῶς in optimam naturam Dei cadere. Si merita omnium paria sunt, cur non sunt paria premia aut pares pœnæ? Iudicem maxime deat æqualitas, Sic enim inquitur Græci, ἴσα πῶλεμον ὁυ ποτεῖ.

Paulus mitigat hanc objectionem hoc modo.

Deus non reddit paria paribus.

Igitur, videtur esse iniusticia.

In hoc argumento, maior distinguenda erit. Iusticia est reddere paria, cum debitum soluitur. Nam in donando nihil opus est paria dare paribus.

Minor non coheret cum maiore, Maior enim loquitur de debito. Minor loquitur de beneficijs quæ gratis donantur, Deus non reddit paria, scilicet, quia quibusdam donat salutem. Tunc accusari iusticia posset, Si Deus deberet hoc beneficium omnibus, sed quia non debet, non est iniusticia, q. aliquos liberat, misericordia magis est, ut si princeps eximat pœnæ aliquos condemnatos, clemencia erit. Interim non est iniustus si reliquos similiter condemnatos, non eximat pœnæ.

Dp

Diluit

DISPOSITIO ORA.

Diluit igitur Paulus obiectionem, per translationem, eligere est misericordiae, non est debitum. Igitur accusari iusticia non potest. Et citat locum Exodi, ut ostendat gratis donatum beneficium esse, electionem, non debitum. *Miserebor &c.*

Addit Epilogum in quo ponit principalem propositionem huius disputationis, Nam in epilogis reperuntur propositiones, imo interdum initio dissimulata propositio, primum in conclusione clare ponitur. Id hic factum est. Igitur non est uolentis, neq; currentis, sed miserentis Dei. Nos non meremur eligi uoluntate aut cursu, hoc est operibus nostris. Sed beneficium est misericordiae Dei gratis donatum.

Citat aliud testimonium, quo probat non esse nostrarum uirium, mereri salutem. In hoc excitauit te &c. consequens est. Ergo cuius uult miseretur, & quem uult induerat, id est, non est nostrarum uirium, iustificatio, sed misericordiae Dei, cum non miseretur Deus, perseverant in impietate homines.

SECUNDA OCCUPATIO.

Iterum inserit obiectionem, uidetur enim extreme absurdum, dicere, q. non sit nostrarum uirium iustificatio. Si nos non possumus iustificari, nisi contingat misericordia. Et

IN EPIST. AD ROMA.

dia. Et misericordiam Deus non impertit omnibus, Cur igitur accusat nos Deus. Inclomens est, qui impossibilia exigit, qui punit homines, cum uideatur culpa abesse, quia non possunt beneficere.

Nihil respondet ad hanc obiectionem, sed repudiat eam uelut indignam, hanc figuram uocant ἀπὸ δ' ἰσχυρῶν, cum argumento difficili nolumus respondere, & ut uideamur consulto præterire, reijcimus tanquam intempestiuum, aut indignum. Ita hic Paulus significat indignam esse obiectionem, ait nos non debere expostulare cum Deo, quia Deo liceat uti creaturis pro arbitrio. Addit de luto & figulo similitudinem, ut fiat clarior ratio repudiate obiectionis, uidelicet, quod nihil debeat nobis Deus, quare non debeamus eum accusare, et tanquam in ius uocare.

Est in hoc loco ἀναγὰς τὸ δότορ, quia non uidetur absoluta constructio. Si Deus uolens ostendere iram, tolerauit uasa &c. Circumductio ita erit integra, si repetatur ex superiore, non est tuum, reprehendere eius consilium.

Hic incipit recitare testimonia de uocatione gentium, & de defectione Iudeorum. Supra enim dixi Iudeos disputasse, quod ad ipsos pertinerent promissiones, non ad gentes, quod ipsi cultu suo mererentur gratiam. Sed hoc scandalum multo etiam magis mouit imbecilles, quod tam pauci ex Iudeis crediderunt. Itaque disputabant hunc non esse Christum,

DISPOSITIO ORA.

Christum, quem prædicabant Apostoli, quia promissiones de Christo ad uniuersum populum, aut certe ad maximam populi partem peruenturæ essent. Nunc paucos tantum & quidem infimos homines gloriari se adeptos esse tam magnificæ promissæ. Non uidebatur respondere hic cunctis tantis promissionibus, quas ad uniuersum populum pertinentes, paucos tanq̃ per seditionem inuadere existimabant. Colligit igitur Paulus testimonia de uocatione gentium, & de defectione Iudæorum & obiter meritis rursus detrahit honorem.

CAPVT. X.

Supra cepit de reiectione Iudæorum dicere, In hoc loco consumet & duo sequentia capita, Nihil igitur noui hic instituit, sed pergit dicere de Iudæorum defectione, & aliquanto post testimonia plura recitabit, Sed non potest uir sanctus tantæ calamitatis meminisse, seu iræ Dei tantæ, sine acerbissimo dolore animi, ideo addidit affectus, causam etiam erroris ostendit Iudæis, ut hac sublata, aliquos ad Christum pertrahat.

Initio ȳdōs est, seu affectus, Ego optime uolo Iudæis, et pro eis oro.

Causam erroris tollit, putant iusticiam coram Deo esse, opera sua. Neq̃ sane potest aliter humana ratio iudicare, re, quare

IN EPIS. AD ROMA.

re, quam quod opera nostra & quidem a Deo mandata,
reddant Deum placatum.

Obiter hoc loco inseritur collatio iustitiæ legis, & iustitiæ fidei. Et sumpta est collatio ex definitionibus. Nam cum dixisset Iudæos nimium tribuere iustitiæ legis, profuit addere definitiones iustitiæ legis & iustitiæ fidei.

Iustitiam legis definit ex uerbis Leuitici. Qui fecerit ea, uiuet in eis. Iustitiam fidei definit ex uerbis Deuteronomij. Iusticia fidei, est habere uerbum in corde & ore, Verbum inquam quod prædicamus de Christo.

Alij aliter tractant hanc collationem, Ego collationis statum positum esse iudico in his membris, Facere, et Verbum habere in corde. Hæc membra definitionum opponi inter se arbitror. Vult enim insignem differentiam earum proponere, & discrete docere, q̄ opera non sint iusticia Dei ut errorem Iudæorum clare reprehendere intelligatur. Iusticia legis est FACERE, id est externa opera ratione imitante legem, efficiere. At iusticia fidei est HABERE VERBUM IN CORDE, & ore, q. d. Vos somniatis iusticiam Dei esse opera uestra. Nos uero longe aliam iusticiam tradimus. Non enim iustificauit opera nostra coram Deo. Alia quædam iusticia est, qua coram Deo iustificamur, nempe, credere in Christum, hunc quisquis apprehendit, is habet finem legis, id est summam legis, hoc est, est iustus coram Deo, satisfecit Deo.

Eleganter

DISPOSITIO ORA.

Eleganter autem ornauit definitionem ex contrario. Infitia est, non dicere in corde quis ascendet in cœlum, aut quis descendet in abyssum, hæc figura continent rationes humanas, & depingunt cor incredulum. Nam ratio argumentatur hoc modo, non possum ascendere in cœlum & coram uidere uoluntatem Dei. Ergo non credam me Deo curæ esse, non assentiar Deum nos respicere, Deum nobis hoc modo placari iuxta uerbum. Nec descendi in abyssum, hoc est, non uidi quomodo mortui degant, quomodo redire ad uitam possint. Igitur non assentiar quæquam reuiuiscere posse, aut a morte liberari. Ratio enim ducit argumenta ex his quæ sensu comprehendit. Hæc impietas cordis heret in omnibus hominibus natura. Opponit igitur contrarium, habere uerbum in corde, id est uere assentiri, quod hoc uerbum, quod prædicant Apostoli, uerum sit, quod propter Christum recipiamur in gratiam patris, quod propter Christum contingat iusticia, uita, propter Christum uere simus Deo curæ, quod defendamur a Deo & seruemur.

Epiphonema, corde creditur ad iusticiam, & ore fit confessio ad salutem. Repetitur autem effectus fidei scilicet, quod fides iustificat, non opera. Et additur testimonium ex Propheta. Omnis qui crediderit non pudefiet. Citatur & aliud testimonium. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Suo more

IN EPIS. AD ROMA.

Suo more annectit gradationem, qua declarat modum iustificacionis, & fidei causam, seu quomodo fides concipiatur, Dialectici tradunt sortiter uersari in causis & effectibus. Est autem sortites gradationi affinis. Ideo Paulus cum uellet ostendere fidei causam, instituit gradationem hoc modo.

Nemo inuocat, nisi credat.

Nemo credit, nisi audierit uerbum

Non potest audiri uerbum, nisi predicatur.

Non potest predicari uerbum, nisi mittantur a Deo, qui predicant. Et recitat testimonium, in quo Propheta predicxit futurum esse, ut mittantur qui nouum uerbum spargant in mundum, in quo annuncientur gratia & pax, non ira. Nam lex antea iram Dei ostendit. Hic de alio uerbo uaticinatur Propheta, quod predicat remissionem peccatorum, & gratis offert iusticiam credentibus. Docet autem fidem sic contingere, si audiamus uerbum Dei, et quidem humana uoce predicatum. Est igitur causa efficiens fidei uerbum, quo impellit & mouet Deus corda ad credendum. Sine uerbo non contingit spiritus sanctus. Et ut ministerium uerbi Dei commendaret, addidit missionem quoq;

Multas ac magnas utilitates decerpere pius lector ex hoc capite potest. Supra ualde clara ponitur definitio fidei, in qua arri potest, quid sit fides. Natura enim & uis fidei,

DISPOSITIO OR A.

uis fidei, ualde clare depingitur, cum dubitationes illæ
mentis impiæ reprehenduntur. Quis ascendit in coelum?
Qua uia patet reditus mortuis ad uitam? Est enim fides
quæ certo statuit de uoluntate Dei, Deo nos curæ esse,
Deum nobis ignoscere iuxta hoc uerbum, regi & descendi
& seruari nos a Deo. Item separat iusticiam fidei a iu-
sticia legis, & soli fidei tribuit iustificationem, alteri ge-
neri clare adimit.

Deinde gradatio de modo iustificationis, seu de fidei
caussa magnopere obseruanda est contra fanaticos homi-
nes, qui contemnunt ministerium uerbi, qui omisso uer-
bo, nouas illuminationes requirunt, qui suis speculationi-
bus conantur Deum comprehendere, qui somniant spi-
ritum sanctum, concipi aut operari in nobis per nostras
speculationes, sine uerbo Dei, qui somniant spiritum san-
ctum concipi, per præparationes artorum operum. Ta-
les heretici fuerunt olim ΕΥΘΟΥΤΑΣΑΙ, & alij multi. Et
nostris temporibus sunt Anabaptistæ, & alij qui ministe-
rium uerbi contemnunt, & somniant spiritum sanctum
dari sine uerbo Dei. Itaq; publice prodest hic locus ad re-
tinendum ministerium uerbi Dei.

Prodest & priuatim in tentationibus piorum. Nam
ægre pendet mens a solo uerbo, & requirit alias consola-
tiones, illuminationes, non audet se tantum uerbo susten-
tare. Vt igitur sciamus non esse alias consolationes requi-
rendas,

IN EPIS. AD ROMA.

Vendas, iubet nos ad uerbum respicere, ac sentire quod haud dubie hæc sit Dei uoluntas iuuandi nos, quæ in uerbo ostenditur. Et ne requireretur alia illuminatio, testatur se loqui de uerbo prædicato hūana uoæ, de corporali uerbo quod legitur, quod personat in auribus. Ideo diserte ait Moyses, Verbum quod est in ORE TVO. Et Paulus uerbum quod prædicamus. Item, coniungit auditum, prædicationem, & missionem. Et propheta pedes laudat, ut testetur se laudare uerbum prædicatum uoæ istorum, qui mittuntur a Deo. Hos pedes contaminant & conspuunt isti qui negant Verbum & Sacramenta prodesse ad consolandas & confirmandas conscientias. Sed hæc fortasse conuenit, in commentario tractare, non in hoc opere, sicut tamen obiter admonendus lector, ne res tantas hoc loco positas negligenter præteriret.

Postea redit ad Iudæorum defectionem, cum ait, Sed non omnes obediunt Euangelio, & addit testimonia, quæ uaticinantur de Iudæorum ruina. Nam cum offendat imbecilles, paucitas credentium, opus est aduersus id scandalum opponere scripturas, ut iudicio Dei id accidere sciant.

CAPVT XI.

E

Correa

DISPOSITIO ORA.

Correctio est, in qua mitigat ea quæ de ruina Iudeo-
rum dicta sunt, & consolatur Iudæos, ne despe-
rent, ac putent omnes abiectos esse.

Propositio. Non abiectus Deus populum suum.

I Ratio ab exemplo proprio. Ego sum Israelita & ta-
men credidi. Ergo non est abiectus populus.

II Ex sententia Eliæ dicta. Sicut Eliæ temporibus reli-
quiæ electæ erant, hoc est exigua pars populi. Sic & hoc
tempore reliquiæ, eripientur ac saluabuntur, hoc est exi-
gua & infima pars populi.

Addit autem amplificationem de causa electionis, q̄ me-
rita nostra non sint electionis causa. Et fecit Pualus En-
thymema profusus rhetoricum. Sic maxime uocant argu-
mentationem, quæ constat ex disiunctiuis. Si contingit iu-
stificatio meritis, non est gratia, Si contingit per gratiam,
non potest contingere meritis. Sed est gratia. Ergo non
possumus mereri. Concludit igitur electos consequi iu-
stificationem. Amplificat Antithesi, Cæteri autem sunt acci-
facti, habent spiritum compunctionis, id est iratum & ex-
acerbatum animum. Oderunt Euangelium, quia arbitran-
tur Euangelio dissipari ipsorum politiam, indigne ferunt
ab Euangelio iusticiam & sapientiam eorum damnari,
Sicut nunc acerbè oderunt nos isti, qui sibi sapientiæ &
sanctitatis opinionem detrabi putant.

Propositio repetitur. Num ita lapsi sunt, ut tota gens

fit

IN EPIS. AD ROMA.

fit peritura? Non. Et additur ratio ex causa finali.

Lapsi sunt aliqua ex parte, ut reciperentur gentes,
ad prouocandos Iudaeos.

Ergo non sunt ideo lapsi, ut haec tota gens abijceretur.

Anteaedens argumenti callide inuertitur, ut hinc
alia ratio colligatur, quae ostendat Iudaeos non esse ab-
iectos.

Lapsus Iudaeorum non fuit per se causa, cur uoca-
rentur gentes. Sed magis incolumitas Iudaeorum fuit
per se causa uocationis gentium. Ergo Iudaei non sunt
abiectioni. Anteaedens probatur ex causa finali uocationis
gentium.

Gentes receptae sunt, ut prouocent Iudaeos ad
credendum Christo. Ergo restant Iudaei uenturi ad
Christum. Quid enim opus esset prouocare, si totus po-
pulus abiectus esset? Ita ex uerbo prouocandi, quod est
in testimonio Moysi ratiocinatur, reliquos esse electos in
populo Iudaeorum, Sed ut inuersio melius intelligi possit
ascribam exemplum.

Inopia non est causa laboris.

Spes uictus magis est causa laboris.

Dialecticus enim non resistit in priuatione, sed querit
ultimam causam, quam conuenit certam rem esse.

Sic. Lapsus Iudaeorum non coegit ut gentes reci-
perentur.

Et

Sed in

DISPOSITIO O R A .

Sed incolumitas Iudæorum coegit, ut gentes recipere-
 eiperentur, quod uidelicet reliqui erant in hoc populo ele-
 cti. Vocat igitur ὠλεσμεν incolumitatem populi, qui
 eatenus est incolumis adhuc, quatenus reliquos habet
 electos quocumq; tempore. Vocat ἡττημεν quatenus ha-
 bet damnandos.

Addit ἄποσποφῆρ ad gentes. Vobis dico &c.
 hic proximum argumentum amplificat suo exemplo. Ego
 etiam, inquit hoc magis laboro, ut gentes ad Christum
 pertraham, ut prouocem & meo & gentium exemplo
 Iudæos. Nam cum uidebant Iudæi Euangelium inter
 gentes efficax esse, cogebantur agnoscere, hunc esse Chri-
 stum, quem Apostoli prædiabant, præsertim cum de
 Christo etiam extarent prophæciæ, quod gentes ei adhe-
 suræ essent. Et repetit inuersionem, supra inchoatam. Si
 abiectio eorum esset reconciliatio mundi, id perinde es-
 set, ac si uita ex morte sumeretur. Nam ἐξωτικῶς absur-
 ditatem uult significare, q. d. Absurdum esset sentire, quod
 abiectio Iudæorum profuisset. Id perinde esset, ac si quis
 diceret, mortem prodesse. Nos utemur nostro exemplo.
 Absurdum est dicere, inopiam prodesse, magis conuenit
 ut dicamus, spem rei bene gerendæ prodesse. Ita Iudæo-
 rum casus non profuit per se. Alia causâ querenda est,
 quæ profuerit, uidelicet uoluntas seruandæ gentis.

IIII Argumentum, ex promissionibus ad gentem per-
 tinenti

IN EPIS. AD ROMA.

tinentibus. Primiciae sunt sanctae. Igitur & massa sancta est. Radix est sancta, Igitur & rami sunt sancti, id est promissio patribus facta est, Igitur ad eorum posteritatem pertinet.

Sequitur ad hortatio ad gentes, ne contemnant Iudaeos neque putent gentes prelatas esse, quia meliores fuerint Iudaeis, aut arrogant sibi aliquam meriti laudem.

Propositio habet Antithesin. Ne sis superbus, sed time. RATIO ex maiore. Si non pepercit Deus Iudaeis, qui erant peculiaris populus Dei, multo minus tibi parcat, si abieceris timorem ipsius.

Inserit obiter uaticinium, quo probat non esse abiectos Iudaeos, quia sint reliqui in eo populo electi, qui subinde sint credituri in Christum, dum Euangelium inter gentes predicatur. Et confirmat Esaiæ testimonio, quod reliqui sint electi. Christus delebit peccata Iacob. Ergo ne esse est aliquos posteros Iacob conuerti ad Christum.

Conclusio.

Iudaei sunt inimici, quod ad presentem statum attinet, ut per eam occasionem gentes uocentur. At sunt amici secundum electionem.

Ratio, quia dona Dei & promissiones Dei non mutantur. At Iudaei habent promissiones, habent igitur & electos.

Epiphonema. Conclisit Deus omnes in incredulitate

DISPOSITIO ORA.

tatem ut omnium misereatur. In hoc Epiphonemate colligit pares esse causas Iudeorum & gentium, ut utrisque adimat gloriam meriti. Ceterum uberrima consolatio proponitur in hac sententia. Cum arnimus peccatum, interpretamur signum irae ac damnationis esse. David cum considerat adulterium suum, iudicat se lapsum esse, quia sit abiectus a Deo. At Paulus mutat hanc peccati significationem. Peccatum admonet misericordiae. Ideo lapsus est David, non quia abiectus erat, sed ut gloria misericordiae Dei fieret illustrior, neque tribueret honorem meritis. Prope modum habet similem usum haec sententia, ut illa. Vivo ego nolo mortem peccatoris. Vbi iureiurando testatur Deus, se uelle ignoscere. Necesse est autem ut Deo & quidem iuranti credamus. Ita in hac sententia promittitur omnibus misericordia. Et ne quem absterret peccatum, significat hoc ad gloriam misericordiae pertinere, non ad iram, quae sub peccatum conclusi sumus, si tamen Christo credimus.

Postremo adiecta est exclamatio, seu potius admiratio. Nam Apostolus miratur Dei consilium, quod exiguam partem hominum, quae hos qui non praestant ingenijs aut sapientia ad Euangelium uocat. Vetat autem scrutari causas, & iubet credere sapientiae Dei, ac detrahit honorem meritis.

Haec tenus doctrina de iustificatione tradita est & agitata propositio, quae iustificamur fide, non operibus nostris.

Memine

IN EPIS. AD ROMA.

Meminerit autem lector hunc esse præcipuum Euange-
lij locum, sine quo intelligi non potest, cur uenerit Chri-
stus. Venit enim non ut legem ferret, ut ærtis operibus
iusticiam mereremur. Sed ut donaret gratis iusticiam
& spiritum sanctum credentibus. Et Euangelium pro-
prie uocari debet, hæc de iustificatione doctrina, & pru-
denter a lege discerni. Et quia hic locus nusquam per-
inde illustratus est, ut in hac Epistola, danda est opera,
ut eam nobis quam familiarissimam faciamus. Porro ut
architectus totius formam ædificij in animo complecti so-
let, ita nos totius scripti tanquam ideam quandam in ani-
mum includere debemus, ut Apostoli sententiam penitus
perspiciamus. Ad eam rem multum conducet in tam lon-
ga disputatione nosse seriem omnium partium ac senten-
tiarum, quare spero hanc meam operam studiosis iuue-
nibus profuturam esse. Semper autem in hanc Epi-
stolam intueri nos oportet, Semper oportet habere
positam ob oculos hanc sententiam, quod fide in
Christum iustificamur coram patre. Non enim poterit
conscientia pacata esse, nisi teneat hanc sententiam. Quo-
ties orabimus, primum in hanc Epistolam intuentium est, ut
erigamus nos ac sciãus nos exaudiri, si credimus in Chri-
stum, nõ ppter merita nostra. Nam nisi huc respicimus ab-
sterrent nos peccata nostra, ut neq; petere, neq; expectare
quidquam a Deo audeamus. Olim ita legebatur hæc Epi-

DISPOSITIO ORA.

stola, ut illa tam longa disputatio superior nihil ad nostra tempora pertinere putaretur. Sed dicebatur esse scripta propter rixas illorum temporum de Iudeorum ceremonijs. Nos uero sciamus, ut Euangelium ad omnes etates pertinet, ita hanc Epistolam ad omnes etates pertinere, quæ præcipuum Euangelij locum explicat. Est autem hic mos Paulo, ut initio tradat doctrinam iustificationis quæ contingit per fidem. Postea subiiciat præcepta de moribus. Quamquam enim non iustificiant opera, tamen quoniam in corpore degimus, sine operibus hæc uita transigi non potest, & fides debet se exercere ac ostendere in cruce & bonis operibus. Sequitur igitur tanquam nouus liber continens legem magis, quam Euangelium. Et quia legis doctrina non ignota est humanæ rationi, Ideo multe sententiæ reperiuntur in Hesiodo, Phocylide & alijs, similes his quæ sunt apud Paulum. Neq; ideo putandum est nihil interesse inter Christi doctrinam, & philosophiam. Legem enim seu præcepta de moribus potest philosophia aliqua ex parte tradere. At Euangelium prorsus non nouit humana ratio, q; gratis coram Deo iustificemur, cum credimus nos in gratiam a patre propter Christum recipi. Quid autem efficiat lex, supra dictum est. Et tamen Apostoli cum tradunt præcepta de moribus, longe aliter tradunt, quam philosophi. Multas enim sententiæ aspergunt de uoluntate Dei, & de Christi beneficijs. Ad hæc

IN EPIS. AD ROMA.

hec docent in his insidijs Diaboli, non posse nos mores regere, nisi spiritu Christi gubernemur & fide resistamus Diabolo.

CAPVT. XII.

Superiorem Epistole partem collocauimus in genere iudiciali, uersatur enim in doando. Sequentia capita, quæ sunt uelut appendix illius disputationis, pertinent ad genus suasorium, quia continent præcepta de moribus. Nec opus est hic subtiliter querere rationem dispositionis. Non enim perinde coherent membra, ut in disputatione, sed singula præcepta, nouæ propositiones sunt, aut si quis hoc mauult, noui libri. Et tamen si quis in tanto acruo, methodum aliquam, aut rationem tenere cupit, ut in pauca capita conferre, & ordine complecti omnia præcepta possit, is habet Pauli exemplum, qui contra hit omnia in secundam tabulam decalogi. Nam doctrinæ fidei, in qua superior Epistole pars consumitur, pertinet ad primam tabulam. Neq; sane methodus de moribus ulla magis exacta concipi potest, quam decalogus est.

Nos tamen etiam parciemur præcepta, iuxta uitæ generæ. Ut enim alia est priuata uita, alia publica, seu ut philosophi appellant, politica. Ita duplicia hic præcepta sunt. In duodecimo capite recitat præcepta magis ad priuatam

Ep

uitam

DISPOSITIO ORA.

uitam pertinentia. Sequens caput ad politicam uitam pertinet, docet enim nos de magistratu. Caput XIII. de scandalis admonet, ne offendamus libertate nostra imbecilles fratres. In reliquis duobus capitibus pollicetur ut fit in Epistolis, officium suum Romanis, & ascribit salutaciones.

Propositio generalis est complectens crucem & bona opera. Prebete corpora uestra hostiam Deo, & cultum rationalem &c. Hic uides aliter tradi præcepta a Philosophis, aliter ab Apostolis. Nam Paulus inserens amplificationem propositioni, fidem etiam requirit. Significat enim opera & afflictiones debere hostias esse. Non sunt autem hostiæ apud impios. Sed apud hos qui credunt Deo placere afflictiones nostras, & opera, quia Christi membra sumus, & gubernari a Deo tum afflictiones nostras, tum opera. Et λογικὴ λατρεία opponitur non modo pecuinis uictimis, sed etiam omnibus humanis exercitijs et operibus quæ sunt sine timore Dei, & sine fiducia. Nam λογικὸν non significat hominem, ut in scholis, hominem describunt, animal rationale, sed significat cogitantem, ut sit λογικὴ λατρεία, in qua cogitatur, seu ærnitur, seu apprehenditur Deus per uerbum, ἄλογος latría, cum corda non sentiunt timorem Dei, non eriguntur fide, non norunt Deum, etiam si egregia opera præstent conatu rationis, cum interim dubitent an respiciat nos Deus, an exaudiat &c.

Deinde

IN EPIST. AD ROMA.

Deinde recenset præcepta, in quibus non sine magna causa primo loco posuit, ut suæ quisq; uocationi seruiat, & nihil sine uerbo Dei doceat, nihil suscipiat sine mandato Dei.

Postea commemorantur uaria officia caritatis, & ad extremum prohibet uindictam. Vbi meminerit lector priuatam uindictam prohiberi. Nam Euangelium non prohibet uindictam legitimam quæ a magistratibus exercetur, sed approbat eam, & amplissimis laudibus ornat, ut ostendet proximum Caput.

CAPVT. XIII.

Propositio. Vnusquisq; obediat suo magistratui. Rationes addit ductas ex dignitate magistratus, & ex pœna quæ ulciscitur contemptum magistratus. Hic rursus apparet Paulum aliter tradere præcepta de moribus, quam tradunt Philosophi. Doct enim nos de uoluntate Dei, q̄ πολιτεία sit ordinatio diuina, sicut uices temporum hyems, æstas, dies, nox. & hi perpetui cursus ac motus siderum, a Deo, & conditi sunt, & conseruantur. Ita ordinauit Deus & conseruat πολιτεία p̄ in mundo magistratus, & leges.

Multi fuerunt fanatici homines etiam nostris temporibus, qui contenderunt non licere Christiano gerere magistratum.

DISPOSITIO ORA.

gistratum, quia Euangelium sepe prohibeat uindictam. Itaq; magistratum senserunt, latrocinium ac iniustam uim esse. Aduersus hanc impiam ac sediciosam opinionem munit nos Paulus, ac docet magistratum, esse ordinationem diuinam, seu opus Dei bonum, quare fit, ut hi qui gerunt magistratum, tractent officium licitum & honestum.

Nemo uerbis consequi potest quantas afferat utilitates, tum magistratibus, tum subditis hæc doctrina. Nam magistratus bona conscientia suum officium facere possunt cum sciunt, suum uitæ genus, suam procuracionem Deo placere. Et audent a Deo expectare ac petere auxilium, quoniam ipse gerunt uitam, ut defendat & gubernet suos ministros. Nulli exercitus, nullæ arces, magis minime principes in tot periculis et insidijs Diaboli queunt, quam hæc fiducia auxilij diuini.

Deinde nulla ratio efficacius mouet animos hominũ, ut magistratui pareant, quam si sciant Dei ministrum esse, & uenerandum esse, ut alias res sacras, & hanc obedientiam non hominibus, sed Deo præstari. Ut sacris ceremonijs honorem habemus, quia uerbo Dei nobis commendate sunt, & certa beneficia Dei nobis per eas exhibentur, ita magistratui habent honorem piæ mentes, quia uerbo Dei commendatus est, et agnoscunt beneficia Dei, & tranquillitatem per illos nobis contingere.

Ad hæc

IN EPIS. AD ROMA.

Ad hæc intelligunt non posse humana ui magistratum opprimi, quia sciunt cum a Deo defendi. Et quia poena seu uindicta opus Dei est, nihil dubitant quin sediciosi pœnas daturi sint, etiam si uires magistratui ad puniendum deesse uideantur. Ad hunc modum alit reuerentiam erga magistratus, et leges hæc Pauli doctrina. *Quid simile in Platonis repub. legitur? Paulus docet leges et magistratus ordinationem Dei esse. Plato damnat presentem reipub. formam, fingit nouam πολιτειαν et nihil congruentem ad rationis humane iudicium, dicit conuicia regibus, tanq̄ scurra.*

Et extant quorundam libri scripti his proximis annis ubi false irridentur principes, sepe etiam uita genus taxatur, tanquam pugnans cum Euangelio. Et natura mouentur omnes homines, cum uicia principum considerant, cum regnorum mutationes intuentur, ut suspiciantur humana uolentia sine consilio Dei imperia et constituta et retineri. Aduersus huiusmodi scandala opponendus est hic Pauli locus, ut assuefaciat nos, ut ex animo magistratus uereamur, et magnificiamus. Et optarim hos qui doceant Euangelium, hunc locum diligenter et sedulo tractare, et illustrare. Ceterum quod uindicta alicubi prohibetur, id tantum de uindicta priuata intelligi debet. Nam hic diserte excipiuntur magistratus, uindicta appellatur diuina, quam exercet magistratus, ut sciamus uere
rc opus

DISPOSITIO ORA.

Te opus Dei esse, administrationem politicam.

Est & emphasis in uocæ, ordinatæ sunt. Nam ordinatio significat formam imperij, hoc est, leges, iudicia, pœnas, contractus, proinde adprobat non tantum magistratus, sed leges etiam, & totam formam reipub. scilicet, coniugia, rerum diuisionem, contractus, iudicia. Hæc omnia complectitur, ut sciamus nos ciuilibus rebus bona cōscientia uti posse, sicut utendū est uictu, uestitu, aere, lux. Neq; sane minus ad uitam corporalem existimemus necessarias esse ciuiles ordinationes, leges, contractus, iudicia, magistratus, q̄ uictus est, aut aer quem haurimus. Quare non cum magistratibus, sed cum tota natura humana bellum gerunt Anabaptistæ & alij qui publicas leges uituperāt, qui damnant iudicia, qui somniant pietatem, aut certe perfectionem esse discedere a proprijs facultatibus, easque in commune conferre. Ego scio quam multi magni uiri de his rebus male iudicauerint, et quam procliuē sit hic errare. Quare duxi monendum esse lectorem, ut hoc loco munitur peccus aduersus fanaticas opiniones quas serit Diabolus, & ut Euangelium reddat inuisum, & ut excitatis sedicionibus dissipet Ecclesias & respublicas.

Doctrina Christiana hoc nomine fuit inuisa magnis uiris, inter Ethnicos, quod uindicta prohibita iudicabant magistratus & iudicia e reipub. tolli, impunitatem improbis & facinorosis concedi, & uincula pacis & ciuilis societatis

cietatis

IN EPIS. AD ROMĀ.

rietatis rescindi. Ad hæc putabant in Euangelio Platonia
tam quandam communicationem facultatum præcipi, quæ
prorsus a natura humani generis abhorret.

Hic nostri laborant in consutando. Nonnulli respon-
dent hæc præcepta ad perfectos pertinere, ne uindictam ex-
erceant, ut cõmunicent facultates, singūt circulos, alios imp-
fectorum, alios perfectorum, sed hæc non satisfaciunt ad
uersarijs. Et donec hæret in Ecclesia opinio, q̄ pfectio sit
in huiusmodi operibus, nunq̄ deest materia tumultuum.
Exoriuntur enim fanatici homines, qui improbant magis-
tratum officium, qui damnant ciuilem uitæ consuetudinẽ
Tales opiniones sparse in imperitos, multorum conscien-
tias perturbant, et maximos motus cient. Quare utile est
hos errores radicibus ex animis hominum euellere. Id ita
fiet si recte doceantur homines de iusticia fidei, q̄ perse-
ctio non sit in externis uitæ obseruationibus, sed in timo-
re, ac fide, q̄ licet in externa consuetudine uitæ uti omni-
bus ciuilibus rebus, sicut uictu, aere, & similibus rebus na-
turalibus, q̄ Christus iusticiam æternam tradat, quæ cõtin-
git per fidem. Interea non aboleat ciuilia officia, sed maxi-
me probet et requirat ea, et uelit nos religiose seruire po-
liticis ordinationibus. Cum cognouerint homines quid sit
regnum Christi, & quid intersit inter regnum Christi,
& regnum mundi seu $\omega\lambda\iota\tau\epsilon\iota\alpha\ \rho$, & q̄ Euangeliũ seu e-
uangelium præcipiat, ut honos habeatur potestati, ut ex an-

DISPOSITIO OR A.

mo & cum timore Dei obtemperemus, ea res plurimum ad retinendam publicam pacem & dignitatem magistratum profuerit. Porro hæc Epistola Pauli copiose nos de utroq; regno docet. Quid sit regnum Christi, & quid de politia sentiendum sit. Ac possit aliquis hoc modo partiri Epistolam, q. in priore parte doceat nos de regno Christi, in posteriore doceat de politia. Olim uterq; locus in doctrina Monachorum iacuit obrutus plusq; Cimmerijs tenebris. Nunc Dei beneficio iterum patefacti & illustrati sunt.

Quorsum autem pertineant sententiæ de uindicta sæpe alias diximus. Maxime enim ad confirmandos magistratus ualent. Toties idem repetit Christus, ut discant discipuli non esse uiolandos magistratus. Prohibet enim illis uindictam, qui non sunt in magistratu, quiq; somnabant nouum regnum mundi. Sicut adhuc Iudæi sperant se imperio orbis terrarum potituros esse. Hunc errorem uoluit Christus eximere discipulis, quare toties uetat uiscisci. Sed de his sententijs alibi diximus. Itaq; cum magistratum, cum fises, cum imperij signa intueris, cum audis leges recitari, cum uides exerceri iudicium, aut lege homines inter se contrahere, memineris hæc esse Dei ordinationem, quæ nisi a Deo conseruaretur, non posset consistere aduersus Diaboli sæuiciam, qui cum sit homicida, assidue incitat improbos ad perturbandam hanc pulcherrimam

IN EPIS. AD ROMA.

rimam harmoniam humani generis. Itaq; agas gratias Deo, qui ut perpetuum solis cursum, ita πολιτεία p ordinavit, & ores ut tranquillitatem retineat, & gubernet animos principum, ut recte & feliciter imperent. Siquid est uicij in principibus, nos accusemus, qui cum Deo sumus ingrati & contempto magistratu hoc beneficium corrumpamus, non sumus digni quibus contigerint utilitates principes. Nam quod Poeta inquit. Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi, uere dictum est, sed illud est uerius, principes sepe affligi, propter nostra peccata.

Verum dicat aliquis. Cum probat Paulus gentium politias, utetur ne Christianus etiam Milesiorum aut Sybaritarum legibus, de prostituendis nouis nuptis &c. Vidit Paulus hoc obijci posse, propterea etiam addidit, de officio magistratus, & de legibus, quales esse debeant. Debent autem bonum opus honore afficere, & punire flagitia. Quae uero sint bona opera, lex naturae iudicat. Ergo concedit Paulus, ut gentium legibus utamur, quae sunt consentaneae rationi. Confusio ordinationis diuinae est, probare manifestam turpitudinem.

Sed non est huius instituti explicare singulas particulas textus, sunt enim uberrimae. Conclusio apud Paulum est. Ideo necesse est obedire, non tantum propter iram, sed propter conscientiam, hoc est, ut breuiter dicam, si potes effugere latronem, nihil pecas, sed etiam si possis effugere pos-

E

re pos

DISPOSITIO ORA.

re poenam magistratus, tamen non debes detrectare imperium, hoc est, q. ait, non propter iram tantum, sed propter conscientiam. Et quidem ait, necesse est obedire. Sicut autem magistratibus, ita & legibus suis singuli pareant. Romanis legibus pareant isti, quorum magistratus Romano iure utitur. Saxonice legibus pareant isti, quorum magistratus Saxonico iure utitur. Vnusquisq. utatur sui magistratus legibus in contrahendis rebus. Theologi superstitiose disputant, qui contractus sunt probandi, cum ea res ad Theologorum iudicium non pertineat, sed ad magistratus cognitionem. Licet uti contractibus omnibus quos magistratus approbat, seu quos leges approbant, sicut uti licet alijs politicis ordinationibus. Et ut magistratus non debet esse $\mu\tau\alpha\upsilon\theta\epsilon\sigma\pi\omicron\varsigma$ sed multa concedere temporibus & leges ad equitatem flectere, ita in iudicandis contractibus non est querendum $\alpha\upsilon\tau\omicron\iota\beta\omicron\delta$ in $\alpha\iota\omicron\pi$ & alligandæ conscientie ad unam aliquam exactissimam formam. Ac ualde prodest ad conscientias consolandas tenere hanc generalem regulam, q. ut alijs politicis ordinationibus licet uti Christiano, ita in contractibus satis est recepta iura seu iudicium magistratus sequi. Hoc docere theologus debet, quemadmodum docere debet, q. ægrotis licet uti medicina, q. debeant honorem habere corpori. Illud ad theologum non pertinet, quæ pharmaca danda sunt, laborantibus feбри, aut pleuritide. Nam hæc artes sub
icctæ

IN EPIS. AD ROMA.

iectæ sunt iudicio rationis, & habent certos artifices non doantur in Euangelio. Sic negocia πολιτικά subiecta sunt iudicio rationis & quidem magistratus, non doantur in Euangelio. Apud Strabonem uideo φορορ appellari certum reditum ex possessionibus qui penditur magistratibus, τέλος autem uectigal, seu tributum super inditum, ac uidetur Paulus ordinaria & extraordinaria onera uoluisse complecti.

Epilogus præceptorum.

Contrahit præcepta in decalogum, & decalogi secundam tabulam in præceptum de dilectione proximi. Diliges proximum &c. Addit adhortationi argumentum ex debito, sumptum a noua reuelatione uerbi, quam luci comparat. Ex ea metaphora ducit argumentum. Ea sunt agenda quæ in luce deant.

CAPVT. XIII.

Hortatur tolerare imbecilles in fide, & eos paulatim erigere, ut fiant firmiores. Hortatur & infirmiores, ne temere iudicent de firmioribus. Propositio. Infirmum in fide adiuuate ne relinquatur ambiguus. Ad expositionem propositionis pertinet. Vnusquisq; in sua sententia certus sit, id est, nihil faciendum ambigua conscientia. Nam cum dubitas, utrum Deo placeat id q;

F ij susci

DISPOSITIO ORA.

Suscipis, et suscipis tamen, id certe est contemnere Deum.
In eandem sententiam in fine addit ὁ ὡς ἔστιν. Omne quod
non est ex fide, peccatum est.

CAPVT. XV.

Initio conclusionem proximæ adhortationis continet.
Addit rationem ab exemplo, sicut Christus tulit nostram
errata, sic nos fratrum imbecillitatem feramus. Ampli-
ficatio. Quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta
sunt, ut spem habeamus per consolationem scripturarum.
Consulto uidetur in fine adiecisse hanc sententiam, ut ad-
moneret nos de dignitate ministerij uerbi, ut sciremus non
esse alias illuminationes requirendas, sed hoc uerbo, quod
scriptum extat, erigendas mentes, & consolandas esse.
Vere igitur ad nos pertinere statuamus huiusmodi pro-
missiones in scriptura. Inuoca me in die tribulationis, &
eripiam te &c.

Additus est & epilogus, qui colligit Euangelium ad
Iudæos ac gentes pertinere. Fuit enim & hæc controuer-
sive pars ut supra apparet, utrum Euangelium pertineat
ad hos qui legem non obseruant. Et citantur hic testimo-
nia, de uocatione gentium. Deinceps ascribit quædam de
suo officio, Monet etiam, ne recipiant doctrinam repug-
nantem huic suæ doctrine. Et indicat, qua arte mali docto-
res fucum

IN EPIS. AD ROMA.

res fucum faciant, nempe per $\chi\rho\eta\sigma\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\varsigma$ & $\epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\varsigma$. Græci uocant $\chi\rho\eta\sigma\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\varsigma$ blandos sermones, ut sunt benigne pollicantium, & assentatorum. $\epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$ uocant probabilia, quæ non temere dicuntur, sed habent rationes in speciem ueri similes, sicut solet impia doctrina rationis argumenta plausibilia colligere.

Ita geminis artibus fallunt impij doctores, assentantur cupiditatibus populi, ut olim monachi pollicebantur diuicias cultoribus Annæ, Promittebant cælum induentibus cucullum, & nunc Anabaptistæ mira specie humilitatis se commendant uulgo, damnant omnes magistratus, omnia publica iura, omnem doctrinam. Hæc cum natura uulgi oderit, magnum momentum adferunt ad impellendos animos. Sed altera ars imponit etiam prudentioribus, & afferunt erudite cogitata, quæ non abhorrent a iudicio rationis, ut cum docent, q̄ opera nostra satisfaciant pro peccatis, q̄ iusticia Dei, nihil sit nisi hæc ciuiliũ operũ simulatio. Hæc defenduntur argumentis in ratione natis, Sed nos sequamur Pauli admonitionem, & nulla dogmata recipiamus contra scripturam. Nam in iudicio Dei non potest humana mens consistere sine uerbo Dei. Christus ex uisceribus corda nostra, ut uere agnoscamus ipsum, & dissipatas Ecclesias redigat in concordiam
piam & perpetuam.

A M E N.

F iij

Visa

AD IONAM.

Visa obscura prius multis oratio Pauli est.
Omnis ubi series, unus acruus erat.
Singula sed postq̄ sunt ordine membra retexta.
Dispositæ clarum res modo lumen habent.
Commendatus erit tibi Iona discrete libellus.
Est breue, sed magni grande laboris opus.

Impressum VVitebergæ per Iosephum Cluz.
Anno. XXXX.

AB: 60387

ULB Halle

3

002 060 094

